

ლევ შესტოვი

დიდი ფილოსოფოსის ხსოვნას

(ედუენდ ჰუსერლი)

გამოცემა

Carpe diem

ლევ შესტოვი

დიდი ფილოსოფოსის ხსოვნას

(ედმუნდ ჰუსერლი)

გამომცემლობა

Carpe diem

UDC (უკ) 1(430)(092)
შ-531

**თარგმანი, შესავალი ნერილი და ნარკვევი:
ირაკლი ბრაჭული და ქეთი ცხვარიაშვილი**

რედაქტორი: **ალეკო ალადაშვილი**

ტექნიკური რედაქტორი: **თამარ ადამია**

კომპიუტერული

უზრუნველყოფა: **დავით გოგლიძე**

რეცენზენტები: **მამუკა დოლიძე**

ფილოსოფიის დოქტორი

თემურ ბუაძე

თეოლოგიის დოქტორი

© **ქართული თარგმანი,
ირაკლი ბრაჭული,
ქეთი ცხვარიაშვილი.
პირველი გამოცემა, 2014**

© **გამომცემლობა Carpe diem**

ISBN 978-9941-0-6575-0

შინაარსი

მთარგმნელების წინასიტყვაობა	4
ლევ შესტოვი	
დიდი ფილოსოფოსის ხსოვნას (ედმუნდ ჰუსერლი)	9
კოტე ბაქრაძე	
შეხვედრა ჰუსერლთან.....	71
ირაკლი ბრაჭული	
ქეთი ცხვარიაშვილი	
ჰუსერლის ფენომენოლოგია და ლევ შესტოვის „ადგომატური აზროვნება“	73
Summary	105

მთარგმნელების წინასიტყვა

ედმუნდ ჰუსერლის ფენომენოლოგია არის გასაღები არა მარტო თანამედროვე ფილოსოფიის, არამედ მთელი ჰუმანიტარული აზროვნებისათვის. ფენომენოლოგია მეოცე საუკუნესთან ერთად დაიბადა. ჰუსერლის ფუძემდებლური თხზულების „ლოგიკური გამოკვლევების“, I ტომი 1900 წელს გამოიცა. ფენომენოლოგია, უპირველეს ყოვლისა, არის ღრმა აზროვნების, ახალი ჰორიზონტის გახსნის მეთოდი. ამიტომ იყო, რომ მისი სემინარები XX საუკუნის 20-იანი წლების ფრაიბურგის უნივერსიტეტში, იზიდავდა მთელი მსოფლიოდან იქ ჩასულ სტუდენტობას და ეპოქის სულიერი სიტუაციის ანალიზით დინტერესებულ ინტელექტუალებს. სწორედ ჰუსერლის ფენომენოლოგიურ მეთოდს თვლიან საკუთარი შემოქმედებითი ძიებების გზის მაჩვენებლად მარტინ ჰაიდეგერი და მაქს შელერი – ექსისტენციალიზმისა და პერსონალიზმის ფუძემდებლები. მათი წრიდან გამოვიდნენ თანამედროვე რელიგიის ფილოსოფიისა და ღვთისმეტყველების კლასიკოსები: კარლ რანერი, რომანო გუარდინი, მარტინ ბუბერი, რუდოლფ ოტო, ჰანს ურს ფონ ბალთაზარი, პაულ ტილიხი, ემანუელ ლევინასი და სხვები. რუსეთიდან 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ ყველა რელიგიური ფილოსოფოსი გააძევეს. ისინი პარიზში დამკვიდრდნენ, რუსულმა

თეოლოგიურმა და რელიგიურმა აზროვნებამ ემიგრაციაში გააგრძელა არსებობა. რუსი ემიგრანტი ფილოსოფოსებიდან ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილია ლევ შესტოვი. შესტოვის ნარკვევში მოთხრობილია ჰუსერლთან მისი პირადი და შემოქმედებითი მეგობრობის შესახებ. მასში გადმოცემულია იდეურად დაპირისპირებული ფილოსოფოსების დიალოგი. ეს ნარკვევი ძალზედ საინტერესო დოკუმენტია იმის გასაგებად, თუ ჭეშმარიტების ძიებაში რამდენად საჭირო და აუცილებელია ასეთი დიალოგური აზროვნება. ფილოსოფიისათვის ჰუსერლისა და შესტოვის დიალოგს პრინციპული მნიშვნელობა აქვს, ორი მოაზროვნე წარმოადგენს რელიგიის ფილოსოფიის ორ განსხვავებულ გზას. ერთს ეწოდება ევიდენციალიზმი, ხოლო მეორეს – ფიდეიზმი. ევიდენციალიზმი ეწოდება პოზიციას, რომლის მიხედვითაც ჩვენი რელიგიური რწმენა დაფუძნებული უნდა იყოს შესაბამის უტყუარობაზე (ევიდენციურობაზე). ათეისტი ფილოსოფოსები ხშირად ამბობენ, რომ ღმერთის რწმენას უტყუარობა აკლია, ის სიცხადეს მოკლებულიაო. ფიდეიზმი არის პოზიცია, რომლის მიხედვით ღმერთის რწმენა იმდენად უტყუარია, რომ არ საჭიროებს დამატებით მტკიცებულებებს ღმერთის არსებობის შესახებ. ეს არის უკიდურესი თვალსაზრისი, რომელიც გონებას ღმერთის რწმენის ბარიერად განიხილავს. გონების ჩარევა უნდა ავიცილოთ თავი-

დან, რათა ღმერთის რწმენამდე მივიდეთ. ფიდეიზმის ფორმულა გამოთქვა ტერტულიანემ: *credo quia absurdum* – მნამს, რადგან აბსურდულია; მნამს, რადგან გონების თვალსაზრისით უგუნურებაა, სისულელეა. ბერძნული *pistis* (რწმენა), ორმაგ მნიშვნელობას შეიცავს – ის ნიშნავს რწმენასაც და ნდობასაც. ღმერთის რწმენა ნიშნავს, რომ ვენდობი საბუთის გარეშე. პროტესტანტულმა თეოლოგიამ ეს ფორმულა დევიზით გამოთქვა: *sola fide in* (მხოლოდ რწმენით). ღმერთს ადამიანი გულში ატარებს და არა თავში.

პირველი მიმართულების წარმომადგენლებად შეიძლება ჩავთვალოთ სქოლასტიკოსები: ანსელმ კენტერბერიელი და თომა აკვინელი, აგრეთვე დეკარტი, ჰეგელი და სხვები, ისინი ვინც შეიმუშავეს ღმერთის არსებობის მტკიცებულებები. ცნობილია ღმერთის არსებობის რამდენიმე ძირითადი მტკიცებულება: ონტოლოგიური, კოსმოლოგიური, ტელეოლოგიური და სხვა.

მეორე მიმართულებას შეიძლება მივაკუთვნოთ ტერტულიანე, კანტი, კირკეგორი და სხვანი. ამ მიმართულების რადიკალური ფრთის წარმომადგენელია რუსი რელიგიური ექსისტენციალისტი ლევ შესტოვიც. აზროვნების ისტორია იცნობს იმ მოაზროვნეებსაც, რომელნიც არც ერთ ამ მიმართულებას არ ეკუთვნიან და მესამე გზის მოძებნას ცდილობენ, მათ შორის, შეიძლება დავასახელოთ

ნეტარი ავგუსტინე, ბლეს პასკალი, თეოდორ დოსტოევსკი და სხვები. სწორედ ისინი მოგვევლინენ ფილოსოფიისა და თეოლოგიის, ათენისა და იერუსალიმის დიდ შუამავლებად. ფილოსოფოსებს არა აქვთ ერთი აზრი იმის შესახებ, თუ ვინ შემოგვთავაზა ღმერთის არსებობის პრობლემის უკეთესი გადაწყვეტა – ევიდენციალიზმმა (საბუთის გარეშე არ ვენდობი), ფიდეიზმმა (ვენდობი საბუთის გარეშე), თუ მოსაშუალებმა (მნამს რათა გავიგო)?

ფილოსოფიამ გაიარა ისტორიული ტრანსფორმაციის ათასწლოვანი გზა. შეიძლება ამ ისტორიაში გამოვყოთ აზროვნების სამი ძირითადი პარადიგმა: ქრისტიანობასა და წარმართულ ელინურ ფილოსოფიას შორის დისკუსიები, ნეტარ ავგუსტინესა და ალექსანდრიის სწავლული თეოლოგების გავლენით გადაიზარდა შემოქმედებითი თანაარსებობის ფორმატში. სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ V-VIII საუკუნეებში მოხდა ქრისტიანობის ელინიზაცია და ფილოსოფიის ქრისტიანიზაცია, რამაც შუა საუკუნეების სქოლასტიკა (VIII-XV სს.) წარმოშვა. სქოლასტიკა შეცვალა სეკულარიზმმა (XVI-XIX სს.), ხოლო ეს უკანასკნელი XX საუკუნეში ე.წ. პოსტსეკულარული პარადიგმით შეიცვალა. ყველა ეტაპზე ფილოსოფიაში ერთმანეთს უპირისპირდებოდა ფიდეიზმი და ევიდენციალიზმი. ე. ჰუსერლისა და ლ. შესტოვის პოლემიკა ამ დაპირისპირების გამოხატულებ-

ბაა. შესტოვის ნარკვევი, რომელსაც ამჯერად მკითხველს ვთავაზობთ, ნათლად აჩვენებს, რომ რელიგიის ფილოსოფიის ზოგადი ჩარჩოს ფარგლებში აღნიშნული მიმართულებები და ტენდენციები მაინც ინარჩუნებენ პოზიტიურ მნიშვნელობას, აწონასწორებენ ერთმანეთს და გვიცავენ ყალბი უკიდურესობებისაგან.

1938 წლის 27 აპრილს ფრაიბურგში გარდაიცვალა ჰუსერლი. შესტოვმა დაწერა ნარკვევი „დიდი ფილოსოფოსის ხსოვნას. ედმუნდ ჰუსერლი“, რომელიც გამოქვეყნდა ჟურნალ „რუსულ ჩანაწერებში“. იმავე წელს ფრანგულად გამოიცა შესტოვის შემაჯამებელი თხზულება „ათენი და იერუსალიმი“, ოქტომბრის ბოლოს მას ტუბერკულოზი გნუახლდა და 20 ნოემბერს გარდაიცვალა ბუალოს კლინიკაში. დაკრძალულია ბულონის სასაფლაოზე.

ლევ ჭესტოვი

დიდი ფილოსოფოსის ხსოვნას
(ედმუნდ ჰუსერლი)

ჭეშმარიტების მეგობარი

სიკვდილამდე ორიოდ კვირით ადრე, მაქს შელერმა ჩემთან საუბარში ჰუსერლი გაიხსენა და ასეთი კითხვა დამისვა: „Warum sind Sie mit so einem Ungestum gegen Husserl losgegangen?“¹ თვით ჰუსერლმა კი როცა ფრაიბურგში ვენციე, მათთან ჩამოსულ ამერიკელ ფილოსოფიის პროფესორს უთხრა: „ჩემი ესა და ეს კოლეგა; არასდროს არავინ ასე მძაფრად არ დამსხმია თავს, როგორც იგი – და სწორედ აქედან დაიწყო ჩვენი მეგობრობა“. ჰუსერლის სიტყვები, უპირველეს ყოვლისა, გთრგუნავენ, რა თქმა უნდა იმით, რომ მათში გამოხატა თვით დიდი ფილოსოფოსებისათვისაც კი ასეთი იშვიათი „უანგარობა“. მას, უპირველეს ყოვლისა, ჭეშმარიტება აინტერესებს და სწორედ ჭეშმარიტების ძიების ნიადაგზე არა თუ შესაძლებელია, არამედ თითქმის აუცილებელიცაა მეგობრობა იდეურ მონინალმდეგესთან. ეს უმაღლეს დონეზე ნიშანდობლივია, – და რა თქმა უნდა, იმედი მაქვს, მკითხველი დამსახურებისებრ შეაფასებს ჰუსერლის ხასიათის ამ შტრიხს. მაგრამ ამჯერად ჩვენ სხვა რამ გვაინტერესებს: რამ გამოიწვია, რას შეიძლება გამოეწვია ჩემი მხრიდან ასეთი მძაფრი გამოსვლა მის წინააღმდეგ? ჩემი წარმოდგენით, ასეთი ძნელი და ამავე დროს,

---

1 რატომ გაილაშქრეთ ასე მწვავედ ჰუსერლის წინააღმდეგ?

ასეთი მნიშვნელოვანი მოძღვრების გააზრებისათვის, როგორიცაა ჰუსერლის ფენომენოლოგია, სასარგებლო იქნებოდა გადმოგვეცა არა მარტო მისი სწავლება, არამედ ის მიზეზები, რომელთა გამოც იგი ასეთი მიუღებელი მეჩვენა და მეჩვენება დღემდე. სანინალმდეგო აზრი არა მარტო მონინალმდეგე მოაზროვნის თვალსაზრისს ავლენს, არამედ იმ მოაზროვნის აზრებსაც ვის წინააღმდეგაც ის არის მიმართული.

ჰუსერლის თხზულებებს, მე დიდი ხნის წინ, ამ ოცდაათი წლის წინ გავეცანი. – ჯერ კიდევ მაშინ, როცა მხოლოდ „Logische Untersuchungen“² იყო გამოქვეყნებული. ნიგნისგან მიღებული შთაბეჭდილებები ჭეშმარიტად შემძვრელი იყო. XX საუკუნის დამდეგს, ფილოსოფიურ ლიტერატურაში ცოტა ვინმე თუ გაუტოლდებოდა ჰუსერლს აზრის სიღრმით, გაბედულებითა და მნიშვნელობით. ჩვენი პირადი ნაცნობობა გაცილებით გვიან შედგა, მას შემდეგ, რაც „Revue Philosophique“³-ში გამოქვეყნდა ჩემი სტატიები მის შესახებ. ამ ოციოდე წლის წინათ ამსტერდამში მიმინვიეს, ფილოსოფიურ საზოგადოებაში მოხსენებების წასაკითხად. როცა ჩავედი მითხრეს, რომ ჩემი მოხსენების შემდეგ ჰუსერლის მოხსენება იქნებოდა. შეიტყო რა ჰუსერლმა ჩემი იქ ყოფნის შესახებ, ჩემთან შეხვედრის სურვილი გამოთქვა და მთხოვა დავრჩენილიყავი ვიდრე

2 „ლოგიკური გამოკვლევები“ გამოცა 1900 წელს.

3 ჟურნალი „ფილოსოფიური მიმოხილვები“.

ამსტერდამში ჩამოვიდოდა.

ლაპარაკიც ზედმეტია იმაზე, რომ მის წინადადებას, რამდენიმე დღით გადამედო ჩემი გამგზავრება, სიხარულით დავთანხმდი. ჯერ კიდევ მაშინ სასიამოვნოდ გამაოცა ჰუსერლის სურვილმა, შემხვედროდა მე, მის პრინციპულ მოწინააღმდეგეს, ასეთი რამ ხომ ძალზედ იშვიათად ან თითქმის არასდროს ხდება.

ჩვენი პირველი შეხვედრა ფილოსოფიურ საზოგადოებაში სალამოს, მისი მოხსენებით გამოსვლის წინ შედგა. ცხადია, მაშინ ფილოსოფიური საუბრები არ გაგვიბამს. ჰუსერლი თავისი მოხსენებით იყო დაკავებული, რომელიც ორ საათზე მეტ ხანს გაგრძელდა და არაჩვეულებრივი სიმსუბუქით, ფეხზე მდგომმა, ისეთი ოსტატობით და ისეთი ძალით წაიკითხა, თითქოს 70 წლისა კი არა, 40 წლისა ყოფილიყო. მაშინ მან თხოვნით მიმართა ფილოსოფიური საზოგადოების იმ წევრს, რომელთანაც ის ამსტერდამში მეუღლითურთ ცხოვრობდა (ასეთი ადათია ამსტერდამში, მომხსენებლები სასტუმროებში კი არ ცხოვრობენ, არამედ ფილოსოფიური საზოგადოების წევრთა სახლებში), შემდეგი დღისთვის სადილზე მივეწვიე. რა თქმა უნდა, სადილის დროს ფილოსოფიაზე არ გვისაუბრია, მაგრამ სადილის შემდეგ, როგორც კი მასპინძლის კაბინეტში გადავინაცვლეთ, ჰუსერლმა ფილოსოფიურ თემებზე საუბარი წამოიწყო და პირდაპირ გადავიდა *In medias res* (ლათ. – საქმის

არსი). ეს მხოლოდ ჰუსერლისათვის იყო დამახასიათებელი. დამამახსოვრდა, რომ რამდენიმე დღის შემდეგ, როდესაც ერთად ვსადილობდით ფილოსოფიური საზოგადოების ერთ-ერთ წევრთან, მასპინძელმა, ძალიან მდიდარმა კაცმა და ვნებიანმა ბიბლიოფილმა ჰუსერლს მისი ბიბლიოთეკის უნიკუმთა ჩვენება დაუწყო, მათ შორის, ისეთი წიგნებისაც, როგორიცაა კანტის „წმინდა გონების კრიტიკის“ პირველი გამოცემა, სპინოზას „ეთიკის“ ასეთივე გამოცემა. მასპინძელი სახტად დარჩა, როდესაც ჰუსერლმა იშვიათი წიგნები უყურადღებოდ გადაათვალიერა, რამდენიმე წუთში გვერდით მიხმო და ფილოსოფიურ თემებზე გააბა საუბარი. ასეთივე გულისყურით მიუდგა მისთვის ძალზედ საინტერესო საკითხებს, მაშინ, როდესაც მე განსვენებული პროფესორი Andler-ის თხოვნით დავეიწყე ნიადაგის მოსინჯვა – ხომ არ დათანხმდებოდა ჰუსერლი პარიზში ჩასვლის წინადადებას, თუ სორბონადან მიწვევას მიიღებდა.

ერთადერთი საკითხი, რომელიც მან დამისვა იყო შემდეგი: „თქვენ ფიქრობთ, რომ პარიზში მოიძებნებიან გერმანულის მცოდნე ადამიანები, რომლებიც მზად არიან ჩაუღრმავდნენ ჩემს პრობლემატიკას?“ ჰუსერლი მთლიანად მოცული იყო მის წინაშე დასმული ფილოსოფიური ამოცანებით. ეს იყო, რა თქმა უნდა, ყველა ჩვენი ფილოსოფიური საუბრის განმსაზღვრელი ამსტერდამში, და შემდეგ,

ფრაიბურგში და პარიზშიც. ყველაზე საინტერესო და მნიშვნელოვანი აღიარება მოვისმინე მისგან, უკვე ჩვენი პირველივე საუბრისას ამსტერდამში: „თქვენ მართალი არ იყავით, – დაიწყო მან, – როცა თავს დამესხით ასეთი სიმძაფრითა და გატაცებით. თქვენ პირდაპირ ქვის ქანდაკებად მაქციეთ, დამაყენეთ მაღალ პიედესტალზე, ხოლო შემდეგ, ჩაქუჩის დაკვრით ნამსხვრევებად აქციეთ ეს ქანდაკება, მაგრამ ვარ კი მე ზედმინევნით ასეთი ქანდაკება? თქვენ თითქოს ვერ შენიშნეთ რამ მაიძულა ასე რადიკალურად დამეყენებინა ჩვენი ცოდნის არსების საკითხი და გადამეხედა ჩვენს დროში გაბატონებული შემეცნების თეორიები, რომლებიც მეც არანაკლებ მაკმაყოფილებდა ვიდრე სხვა ფილოსოფოსებს. რაც უფრო მეტად ვუღრმავდებოდი ლოგიკის ძირითად საკითხებს, მით უფრო ვგრძნობდი, რომ ჩვენი მეცნიერება, ჩვენი ცოდნა მერყევია, არამყარია და ბოლოს, რაც ჩემთვის ენით აღუწერელი საშინელება იყო, დავრწმუნდი, რომ თუ თანამედროვე ფილოსოფია არის უკანასკნელი სიტყვა, რომელიც ადამიანებს უნდა ეთქვათ ცოდნის არსების შესახებ, მაშინ ჩვენ ცოდნა არ გაგვაჩნია. იყო მომენტები, როცა კათედრიდან გადმოვცემდი იმ იდეებს, რომლებიც ჩვენი თანამედროვეებისგან ავითვისე, მე ვიგრძენი, რომ არაფერი მაქვს სათქმელი, რომ მე მსმენელთა წინაშე ცარიელი ხელებითა და ცარიელი სულით

გამოვდივარ, აი მაშინ გადავწყვიტე, რომ ყველა მომქმედ შემეცნების თეორიას იმ სასტიკი კრიტიკის ქარ-ცეცხლში გავატარებ, რომელმაც ამდენი შემოფოთება გამოიწვია, ხოლო მეორე მხრივ, მე დავინყე ჭმამარიტების ძიება იქ, სადაც ის ჯერ არავის უძებნია, ჯერ არავის მოსვლია თავში აზრად, რომ იქ შესაძლებელი იყო მისი ძიება. ასეთია ჩემი „Logische Untersuchungen“- ის წარმომავლობა. და თქვენ არ ისურვეთ ამისთვის ანგარიში გაგენიათ, არ ისურვეთ მოგესმინათ და დაგენახათ ჩემი ბრძოლა; რომ ჩემი შეუჩერებელი entweder-oder, ცნობიერების გამოხატულება იყო, თუ ჩვენი გონების ძალისხმევით შეუძლებელი იქნებოდა ჩემში წარმოშობილი ეჭვების გარდასახვა, თუკი ჩვენ ისევ ძველებურად განწირულნი ვართ იმისათვის, რომ გაჩენილი, ყოველ ჯერზე მეტ-ნაკლები გულმოდგინებით ვავსოთ ჩვენს გნოსეოლოგიურ კონსტრუქციებში ბზარები და ღრიჭოები, მაშინ ერთ მშვენიერ დღეს მთელი ჩვენი შემეცნება თავზე დაგვემხოება და ჩვენ აღმოვჩნდებით ჩვენი გონების ყოფილი დიდების ტაძრის საცოდავ ნანგრევებთან.“ ჰუსერლმა ეს მითხრა მიახლოებით ასეთი სიტყვებით, მაგრამ უფრო დიდი ძალით და ვნებით, იმ სრულიად უნივერსალური აღმაფრენით, რომელიც იგრძნობოდა ყველა მის შესანიშნავ ნაწერსა და სიტყვაში. მესაუბრებოდა თავისი ესოდენ გაბედული და ორიგინალური ფილოსოფიის წყაროებზე, რომელიც

ასე დაუნდობლად აბათილებდა თანამედროვე აზროვნების საუკეთესო წარმომადგენელთა ძირითად იდეებს. „Logische Untersuchung“-ი და მისი სხვა თხზულებები, – მე ვფიქრობ, და ამაში არ არის გადაჭარბება, – იყო არა ყრმათა, (ყრმანი რა თქმა უნდა არ ფილოსოფოსობენ) არამედ მოხუცებულთა მონყვეტა. ამავედროულად მისი თხზულებანი წარმოადგენენ ჩვენი შემეცნების საყრდენის მოპოვებისათვის განეულ შესანიშნავ და გრანდიოზულ ღვაწლს. და ეს ისეთი ღვაწლია, რომელსაც, – თავს ნებას მივცემ ასეთი მეტაფორისთვის – ბჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერ შემუსრავენ. და ის ამის შესახებ ლაპარაკობდა ისეთი გულწრფელობითა და გატაცებით, რომ ვფიქრობ თვით ისინიც კი, ვისაც ფილოსოფიასთან არავითარი თანაზიარობა არ აკავშირებთ, რომ მოესმინათ მაშინვე მიხვდებოდნენ, რომ ჰუსერლის მიერ დაყენებული საკითხები არ იყო თეორიული; ისეთი საკითხები, რომელთა ასეთი თუ ისეთი გადანყვეტა ჩვენთვის არაფერს ცვლის და ამდენად თანაბრად მისაღებია; ჰუსერლი ლაპარაკობდა საკითხებზე, რომლებიც როგორც თავად იტყოდა, სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხი იყო. ჰუსერლში, ზუსტად ისევე, როგორც შექსპირის ჰამლეტში, მძვინვარებდა სამიწის, საბედისწერო: „ყოფნა-არყოფნა“, ან უფრო ზედმიწევნით რომ ვთქვათ, მას ეწვია ჰამლეტისებური (შექსპირისეული) გამოცხადება: დრო გადმოვიდა თავისი კალაპო-

ტიდან. რაზეც ის ლაპარაკობდა ჭეშმარიტად შემძვრელი იყო. ვერასოდეს დავივინწყებ ჩემს პირველ შეხვედრას ჰუსერლთან, ისევე როგორც ჩემი ხსოვნიდან არ წარიხოცება შეხვედრამდე ოცი წლით ადრე მისი თხზულებებიდან მიღებული შთაბეჭდილება. ადამიანური გონის დიად წარმომადგენლებთან შეხვედრა ჩვენს სულზე წარუშლელ ნაკვალევს ტოვებს. მე ეს მას ღიად ვუთხარი: „თქვენ მართალი ხართ, რა თქმა უნდა მთელი ჩემი ენერგიით, რომელიც გამაჩნდა და რომელიც ჩემში მოვიძიე, მე თავს დავესხი თქვენს იდეებს ერთადერთი მიზეზით, მე ვიგრძენი უზარმაზარი, ვერაფერს რომ ვერ შეადარებ, ისეთი ძალა თქვენი აზროვნებისა, ტოლძალი იმისა, რაც თქვენ მე მიაშბეთ, თქვენი ესოდენ გაბედული და ორიგინალური იდეების შინაგან წყაროებზე. ეჭვი არ მეპარება, რომ საფრანგეთში, – სადაც ჩემი სტატიების გამოქვეყნებამდე თითქმის არ გიცნობდნენ – ახლა ჩემი სტატიებით იცინან, რომ მეზობელ ქვეყანაში ცხოვრობს დიდი ფილოსოფოსი, რომელსაც ჯერაც ყველასათვის უხილავი ჰორიზონტი გაეხსნა, აქამდე მას ტრადიციული, ზოგადი შეხედულებების სქელი ნისლი ეფარებოდა“.

ჩემი თავდასხმების სიმძაფრეს კი არ ამცირებს, არამედ პირიქით, აძლიერებს, იმის უზარმაზარი მნიშვნელობა, რაც თქვენ გააკეთეთ ფილოსოფიისათვის. თქვენთან შებრძოლებისათვის საჭირო გახდა ყველა სულიერი

ძალის დაძაბვა – ყოველგვარი დაძაბულობა გულისხმობს ვნებას და ვნებასთან დაკავშირებულ სიმძაფრეს. ჩემ წინაშე აღიმართა საშინელი დილემა: თუ კი საიქიოში ბრალს დამდებენ, რომ ბრძოლა დავინწყე თავისთავად ცხად უეჭველობებთან და ვულვალატი ფილოსოფიას, – თქვენზე მივუთითებ და თქვენ დაინვებით ცეცხლში და არა მე. თქვენ ისე დიდხანს და ისე დაუცხრომლად მდევნიდით თქვენი თვითცხადი უეჭველობებით, რომ სხვა გზა აღარ მრჩებოდა: ან ყველაფერში დაგემორჩილოთ, ან განწირული სულისკვეთებით გადავდგა საბედისწერო ნაბიჯი. ავჯანყდე, არა იმდენად თქვენს წინააღმდეგ, არამედ იმის წინააღმდეგ, რაც ითვლებოდა და აქამდე ითვლებოდა ყოველგვარი ფილოსოფიის ხელშეუხებელ საფუძვლებად: ავჯანყდე თვით ცხადის წინააღმდეგ. თქვენ ღრმად მართალი იყავით, როცა გვაუწყებდით, რომ დრო გადავიდა თავისი კალაპოტიდან, რომ დაირღვა დროთა კავშირი – დროთა კავშირი მაშინვე ირღვევა, როგორც კი შეეცდები იზოვო თუნდაც მცირე ნაპრალი იმ საფუძველში, რაზეც დაშენებულია ჩვენი ცოდნა. მაგრამ საჭიროა კი, რადაც არ უნდა დაგვიჯდეს შევინარჩუნოთ ჩვენი ცოდნა? საჭიროა კი, დრო კვლავ ჩავაყენოთ კალაპოტში, საიდანაც ის გადმოისროლეს? იქნებ პირიქით? იქნებ საჭიროა მას ისე ვუბიძგოთ, რომ მთლიანად ნამსხვრევებად იქცეს.

ამ საუბრებში (რომლებსაც უნებურად, ისე მოკლედ და მხოლოდ მიახლოებით გადმოვცემ, როგორაც ყოველგვარი შემოკლება და მოგონება გულისხმობს) თითქოს თავი მოიყარა ყოველივემ, რაც ჩვენ გვაერთიანებდა და გვაშორებდა. შესაძლოა ვინმეს უცნაურადაც ერჩენოს, – მაგრამ ჩემი პირველი ფილოსოფიის მასწავლებელი შექსპირი იყო. მისგან მე გავიგონე ესოდენ ამოუცნობი და მიუწვდომელი, ამავედროულად მრისხანე და შემაშფოთებელი: დრომ გადალახა თავისი ნაპირები. რა უნდა ვქნა, რა უნდა მოვიმოქმედო ნაპირებიდან გადასული დროის წინაშე, იმ საშინელებათა წინაშე, რომელიც ადამიანს (შექსპირს), ეხსნება კალაპოტიდან გადმოსროლილ დროსთან ერთად? შექსპირიდან კანტზე გადავედი, რომელიც „წმიდა გონების კრიტიკის“ შეუდარებელი ხელოვნებით და თავისი ცნობილი პოსტულატებით ცდილობდა ასწლულებით გაჩენილი ყოფიერების ნაპრალები ამოეგმანა, რომელნიც თავისივე „წმინდა გონების კრიტიკით“ იქნა აღმოჩენილი. მაშინ ხედვის მიმართულება შევცვალე. მზერა წმინდა წერილს მივაპყარი. მაგრამ განა წმინდა წერილს ძალუძს გაუძლოს დაკითხვას, როცა პირზე დააყენებენ თავისთავად ცხად ქეშმარიტებებს. ასეთ კითხვებს მაშინ მე ჩემს თავს არ ვუსვამდი, ჯერ კიდევ ვერ ვზედავდი ეს კითხვა დამესვა, ისევე როგორც ვერ ბედავენ ასეთ კითხვებს ისინი, ვინც აღიარებს

რომის პაპის უცდომელობის დოგმატს. ადამიანები პრაქტიკული გონების პოსტულატებით კმაყოფილდებიან, რათა შეასუსტონ, უფრო სწორად დაივინყონ, არ დაინახონ თეორიული გონების ყოვლისდამანგრეველი ქმედება.

ჰუსერლისა და ჩემი საუბრების მთავარი თემა სწორედ ეს იყო. როცა ის ჩემი მოწვევით პარიზში ჩამოვიდა და მე მესტუმრა, სადილის შემდეგ (რაც თითქოს ვერ შენიშნა, და რაც მისთვის თითქოს არც არსებობდა) ჩვენ განვმართოვდით ჩემს კაბინეტში და ფილოსოფიურ საუბარს შევუდექით. ეს იმ დროს ხდებოდა, როცა მე ვმუშაობდი ჩემს ნაშრომზე „ათენა და იერუსალიმი“, მე მაშინ ამ წიგნის პირველ ნაწილს ვწერდი, რომელსაც „შეპოჭილი პარმენიდე“ ეწოდება. ბუნებრივია, ცვდილობდი ჩემს მოსაუბრესთან საუბარი ამ წიგნის თემატიკის მიმართულებით წარმემართა. და აი თითქმის სიტყვა-სიტყვით გაფუმეორე ის, რაც შემდეგ ჩემს წიგნში დავწერე: 399 წელს მონამლეს სოკრატე. სოკრატეს დარჩა მოსწავლე პლატონი, და „ისტორიის მიერ ნაიძულებ“ (არისტოტელეს გამოთქმა) პლატონს არ შეეძლო არ ეფიქრა, რომ სოკრატე მონამლეს. მაგრამ ყველა მის ნაწარმოებში დგას მხოლოდ ერთი საკითხი: „სოკრატე მონამლეს“ უკანასკნელი ინსტანციის ჭეშმარიტებაა? მართლაც არსებობს სამყაროში ისეთი ძალა, რომელსაც შეუძლია ერთხელ და სამუდამოდ გვაიძულოს მისი მიღება? არისტოტელესათვის ასეთი შეკითხვა

აშკარად უაზრობაა, და ის ასეთ საკითხს არც აყენებს. ის დარწმუნებული იყო, რომ „ჭეშმარიტება“ – „ძალდი მონამლეს“ იდენტურია ჭეშმარიტებისა – „სოკრატე მონამლეს“, და იგი საუკუნოდ დაცულია ყოველგვარი ადამიანური და ღვთიური ხელყოფისაგან. ლოგიკა არ ასხვავებს სოკრატეს ძაღლისაგან. ჩვენ თვით ისტორია გვაიძულებს, მოვალეობას გვაკისრებს, ასევე არ განვასხვავოთ სოკრატე ძაღლისაგან, თვით ცოფიანი ძაღლისგანაც კი.“ როცა ეს ჰუსერლს ვუთხარი, მოველოდი, რომ ის განრისხებისგან აფეთქდებოდა, მაგრამ სრულიად სხვა რამ მოხდა: ის მთლიანად სმენად იქცა, სადღაც, სულის სიღრმეში უკვე დიდი ხანია მწიფდებოდა აზრი, რომ არისტოტელესეული „თვითონ ისტორიის მიერ ნაიძულები“ თავის თავში რაღაცნაირად შეიცავდა სიცრუეს და ღალატს. მე მითუმეტეს გაოცებული ვიყავი, რადგან ამის თქმამდე ჩვენ შორის მიმდინარეობდა მწვავე კამათი, იმის შესახებ თუ „რა არის ფილოსოფია“. მე ვუთხარი, რომ ფილოსოფია არის დიადი, და უკანასკნელი ბრძოლა – მან ძალზედ მკაფიოდ მიპასუხა: *Nein, Philosophie ist Besinnung.*⁴ მაგრამ ახლა საუბარმა ხასიათი შეიცვალა და სხვა მიმართულება მიიღო. მან რაღაცნაირად იგრძნო, რომ არისტოტელეს დარწმუნებულობა ქვიშაზეა აგებული. და მან ისე მოაწყო, რომ ჩემი ნაშრომი „შებოქილი პარმენიდე“

4 გერმ.: არა, ფილოსოფია არის ჭვრეტა (კონტემპლაცია).

გამოქვეყნდა ჟურნალ „ლოგოსში“, რომლისთვისაც როგორც თემატური ასევე შინაარსობრივი თვალსაზრისით სრულიად მიუღებელი უნდა ყოფილიყო ჩემი ნაშრომი. მიუღებელი უნდა ყოფილიყო თუნდაც მარტო იმიტომ, რომ მასში უარყოფილი იყო ადამიანური რწმენა, რომ ჩვენ ვერასოდეს გავთავისუფლდებით ისეთი დებულების იძულებისაგან, როგორცაა „სოკრატე მონამლეს“. მაგრამ ვიმეორებ: ჰუსერლი სულიერად გახსნილი იყო ყოველგვარი ალტერნატიული თვალსაზრისისადმი. ჩემი „პარმენიდეს“ გამოქვეყნებიდან ცოტა ხნის შემდეგ მომწერა: „თქვენი გზა – არ არის ჩემი გზა, მაგრამ მე მესმის და ვაფასებ თქვენს პრობლემატიკას“. საინტერესოა, რომ მან ერთხელ მითხრა: „Sie treiben, heisse ich auch wissencheft!“ („ის რასაც თქვენ აკეთებთ, მე მას ასევე მეცნიერებას ვუწოდებ!“) მაშინ მივხვდი რატომ მოითხოვდა ჩემგან, გავცნობოდი სორენ კირკეგორის ნაწარმოებებს. როცა ჩემი ფრაიბურგში სტუმრობის დროს, ჰუსერლმა შეიტყო, რომ მე კირკეგორის თხზულებები ნაკითხული არ მქონდა, უცნაური კატეგორიულობით კი არ მთხოვდა, დაბეჯითებით მოითხოვდა ჩემგან, გავცნობოდი დანიელ მოაზროვნეს. როგორ მოხდა, რომ ადამიანი, რომელმაც მთელი თავისი ცხოვრება გონების განდიდების საქმეს მიუძღვნა, მე მიბიძგებდა კირკეგორისაკენ, რომელმაც აფ-

სურდს უმღერა ჰიმნი? თვითონ ჰუსერლი, როგორც ჩანს, კირკეგორის შემოქმედებას მხოლოდ თავისი სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში გაეცნო: „Entweder-oder“-ის ავტორის რაიმე ნაკვალევსაც კი ვერ იპოვით ჰუსერლის შრომებში. მაგრამ უნდა ვიფიქროთ, რომ კირკეგორის იდეებმა ღრმად გაიდგა ფესვები მის სულში.

მეცნიერება ჭეშმარიტ საწყისებზე

არსებობს თვალსაზრისი, რომ ჰუსერლის ფენომენოლოგიის ამოცანა წმინდად მეთოდოლოგიურია. ეს სავესებით მცდარი მოსაზრებაა, რომელიც მხოლოდ ფარავს ჰუსერლის პრობლემატიკის სიდიდესა და მნიშვნელობას. თავად ჰუსერლი შეკითხვაზე: რა არის ფილოსოფია? – ასე პასუხობს: ფილოსოფია არის მეცნიერება ჭეშმარიტ საწყისებზე, საფუძვლებზე, „rizomata pan ton“ (ყველაფრის ფესვზე). უკვე ამ განსაზღვრებიდან საკმარისი სიცხადით ჩანს, რას მიესწრაფვის ჰუსერლი. 1910-11წ.წ. ფილოსოფიურ ჟურნალ „ლოგოსში“ გამოჩნდა მისი მოზრდილი სტატია – „ფილოსოფია, როგორც მკაცრი მეცნიერება“, დაწერილი არაჩვეულებრივი აღმაფრენით, რომელიც ფენომენოლოგიური სკოლის შედეგებს კი არ აჯამებს, არამედ მის მანიფესტს წარმოადგენს. აქ ძალზედ მოკლედ იყო გადმო-

ცემული ის, რაც ადრე ასე ვრცლად იყო წარმოდგენილი მის დიდ შრომებში – „ლოგიკურ გამოკვლევებსა“ და „წმინდა ფენომენოლოგიის იდეებში“. ისეთი გამბედაობით, რომელიც იმ ადამიანებს უჩნდებათ, დიდ საქმეთა აღსასრულებლად რომ არიან დაბადებულნი, იგი აცხადებს: „შესაძლოა ახალ დროში არ არსებობს უფრო ყოვლისშემძლე, დაუოკებელი და ძლევეამოსილი იდეა, ვიდრე მეცნიერების იდეაა. მის ტრიუმფალურ მსვლელობას ვერაფერი შეაჩერებს. ის მართლაც სრულიად ყოვლისმომცველი ჩანს თავისი კანონზომიერი მიზნებით. თუ მას იდეალურ სისრულეში გავიაზრებთ, მაშინ იგი თავად გონება იქნება, რომელსაც გვერდით, ან თავის თავზე მაღლა შეუძლებელია რაიმე ავტორიტეტი გააჩნდეს.“ და კიდევ – „მეცნიერებამ თქვა თავისი სიტყვა – ამ მომენტიდან სიბრძნე ვალდებულია მისგან ისწავლოს“, აცხადებს იგი, თითქოს ცნობილ გამოთქმას: „Roma locuta, causa finite“-ს (ლათ. – რომმა თავისი სათქმელი თქვა, საქმე დახურულია) ეჯიბრებოდეს. თუმც, სწორი არ იქნებოდა გვეფიქრა, რომ ჰუსერლი ყველაფერს უარყოფს, რაც მანამდე ფილოსოფიამ გააკეთა. პირიქით, იგი ცოცხლად გრძნობს თავის მემკვიდრეობით კავშირს წარსულის დიდ წარმომადგენლებთან. „სოკრატე-პლატონისეულ გადატრიალებას ფილოსოფიაში მკაცრი მეცნიერებისადმი კარგად გაცნობიერებული ნება ახასიათებს. ასევე ახალი დროის დასაწყისში, სამეცნიერო რეაქციები სქოლასტიკის წინააღ-

მდეგ, განსაკუთრებით დეკარტესეული გადატრელება. მათ მიერ მოცემული ბიძგი XV-XVIII საუკუნეების დიდ ფილოსოფოსებზე გადადის, რადიკალური ძალით ახლდება „ნმინდა გონების კრიტიკაში“ და გავლენას ფიხტეს ფილოსოფიაზეც ახდენს. ჰუსერლი მხოლოდ უახლეს ფილოსოფიას განსჯის, რომელსაც ერთმნიშვნელოვნად ესხმის თავს: „აქ სამეცნიერო სწავლების სანყისიც კი არ არის ჩადებული; ისტორიული ფილოსოფია, რომელიც თავის თავში ამ უკანასკნელს ანაცვლებს, საუკეთესო შემთხვევაში სამეცნიერო ნახევარფაბრიკატი, ან გაურკვეველი, არადიფერენცირებული ნარევია მსოფლმხედველობისა და თეორიული შემეცნებისა“. მსოფლჭვრეტა, ის რასაც ჰუსერლი მსოფლჭვრეტას უწოდებს (ეს იგივე სიბრძნეა), მასში უკიდურეს აღმფოთებას იწვევს. „ჩვენ უნდა გვახსოვდეს იმ პასუხისმგებლობის შესახებ, რომელსაც მთელი კაცობრიობის წინაშე ვატარებთ. დროის უქონლობას მსხვერპლად მარადიულობა არ უნდა შევწიროთ. შთამომავლობას გასაჭირზე გაჭირვება არ უნდა დავუმატოთ, როგორც სრულიად გარდაუვალი ბოროტება. მსოფლმხედველობებმა შესაძლოა იკამათონ, მაგრამ მხოლოდ მეცნიერებას აქვს გადაწყვეტილებების მიღების უფლება და ეს გადაწყვეტილებანი მარადიულობის ბეჭედს ატარებენ.“

ყველა ეს გამომწვევი სიტყვა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ფილოსოფიის და მისი

ცოცხალი და გარდაცვლილი წარმომადგენ-
ლების: მილის, ბენის, ვუნდტის, ზიგვარტის,
ერდმანის, ლიპსისა და დილთაის სანინაალ-
მდეგოდაა მიმართული. ყველა მათგანს იგი
„ფსიქოლოგიზმს“, ან სხვაგვარად რომ ვთქ-
ვათ, რელატივიზმს საყვედურობს. ჯერ
კიდევ ძველმა ფილოსოფოსებმა აღმოაჩინეს
რელატივიზმის შინაგანი წინააღმდეგობრი-
ობა. რელატივიზმი თავის თავს ანადგურებს
– არისტოტელე ამის შესახებ ლაპარაკობდა
როგორც ყველასთვის ცნობილ ჭეშმარიტე-
ბაზე. ჰუსერლისთვის ეს დებულება ყველა
მისი ძიების ამოსავალი წერტილია. რა თქმა
უნდა, მის მოწინააღმდეგეთათვისაც პრო-
ტაგორას თეზა – „ადამიანი საგანთა საზო-
მია“ – აბსოლუტურად მიუღებელია, მაგრამ
ჰუსერლი გვაჩვენებს, რომ არაცნობიერად,
ან ფარულად, ისინი პროტაგორას იდეის ტყ-
ვეობაში არიან და ვერ აცნობიერებენ იმიტომ,
რომ არა აბსოლუტური, არამედ სპეციფიური
რელატივისტები არიან. ისინი იმის მტკიცების
უაზრობას ხედავენ, რომ ყოველ ადამიანს თა-
ვისი ჭეშმარიტება, საკუთარი ჭეშმარიტება
შეიძლება ჰქონდეს, მაგრამ ვერ ხვდებიან,
რომ არანაკლები სისულელეა თითქოს ადა-
მიანს, როგორც სახეობას გააჩნდეს თავისი
საკუთარი ჭეშმარიტება. ყველა თანამედროვე
ფილოსოფოსისაგან განსხვავებით, მათ საპირ-
ისპიროდ ჰუსერლი განსაკუთრებული პათოს-
ით აცხადებს: „რაც ჭეშმარიტია, აბსოლუტუ-

რად ჭეშმარიტია თავისთავად, ჭეშმარიტება თავისი თავის იგივეობრივია, იმისდამიუხედავად, თუ ვინ იყენებს მას მსჯელობისას: ადამიანი, ურჩხული, ანგელოზი თუ ღმერთი.“

ამ სიტყვებში სრულად ვლინდება ჰუსერლი, ვლინდება უზარმაზარი, თითქმის ზეადამიანური ამოცანა, რომელიც მან საკუთარ თავს და ფილოსოფიას დაუსახა, რომელიც ყოველი არსებულის სანყის, წყაროსა და საფუძველს იკვლევს. კანტის, საკუთრივ მისი „წმინდა გონების“ შემდეგ, ამგვარი განცხადება სრულიად ფანტასტიური ჩანს. აბსოლუტური ჭეშმარიტება – ვინ შეიძლება ილაპარაკოს ასეთ თემებზე? ჰუსერლმა, რასაკვირველია შესანიშნავად იცის, რომ თანამედროვე აზროვნებას ნებისმიერი სახის ღრმა აზროვნებასთან ზარბაზნის სროლის მანძილზე მიახლოვებისაც კი ეშინია. უდაოდ, ყველა გნოსეოლოგი თვითცხად ჭეშმარიტებებზე ლაპარაკობს, მაგრამ მათთვის თავისთავად ცხადი უეჭველობა, ჩვენი დარწმუნებულობა საერთო და აუცილებელ მსჯელობათა არსებობაში, მხოლოდ ისაა, რაც ზიგვარტის სიტყვებით არის: „პოსტულატი, რომლის იქითაც წასვლა არ გვინერია“, ესაა დარწმუნებულობა, რომელიც მხოლოდ ჩვენს სუბიექტურ ცნობიერებაზე დგას, „თავისთავად ცხადი უეჭველობები, რომელებიც ჩვენი აზროვნების თანმდევი“. ასევე ფიქრობდნენ და ასევე ლაპარაკობდნენ ახალი დროის სხვა დიდი მოაზროვნეებიც, მაგ-

ალითად ერდმანი. ყველას ეჩვენებოდა და უნდოდა, რომ ამ თვითცხადობის განცდაში, ის საკმარისი საფუძველი დაგვენახა, რომელიც მეცნიერულ ძიებათა შედეგებისადმი ნდობას გაამართლებდა. მაგრამ ჰუსერლმა ამ ნებისით თუ უნებლიე უზრუნველობაში ფილოსოფიისთვის საბედისწერო მუქარა დაინახა. ერდმანისა და ზიგვარტის საპასუხოდ იგი წერს: „როგორც ჩანს, შესაძლებელნი არიან განსაკუთრებული სახის არსებანი, ასე ვთქვათ, ლოგიკური ზეკაცები, რომელთათვისაც ჩვენი ფუძემდებლური დებულებანი კი არ არის აუცილებელი, არამედ სრულიად სხვა რამ. ის რაც ჭეშმარიტია ჩვენთვის, შესაძლოა მათთვის მცადრი აღმოჩნდეს. მათთვის ჭეშმარიტია, რომ განიცდიან იმ ფსიქოლოგიურ მოვლენებს, რომელსაც განიცდიან. ჩვენთვის შესაძლოა ჭეშმარიტება იყოს ის, რომ ისინი და ჩვენ ვარსებობთ, მათთვის კი ეს მცდარი იყოს, და ა.შ. რა თქმა უნდა, ჩვენ ჩვეულებრივი ლოგიკური ადამიანები ვართ, ვთქვათ ასეთი არსებები მოკლებულნი არიან განსჯის უნარს, ისინი ჭეშმარიტებაზე ლაპარაკობენ და ამავდროულად, მის კანონებს ანადგურებენ, ამტკიცებენ, რომ მათ თავისი საკუთარი კანონები აქვთ და იმ კანონებს უარყოფენ, რომლებზეც საერთოდ კანონის შესაძლებლობა არის დამოკიდებული. ჰო და არა, ჭეშმარიტება და მცდარობა, არსებობა და არარსებობა მათ აზროვნებაში ყოველგვარ ურთიერთგანსხვავე-

ბულობას კარგავს“.

რასაკვირველია ჰუსერლი ამ საზეიმო განცხადებებით არ იფარგლება. თუმცა, საგიჟეთით მუქარა, რომელიც მის ზემოთმოყვანილ სიტყვებში ჩანს, უბრალო განცხადების ფარგლებს მნიშვნელოვნად სცილდება. რელატივიზმის მტკიცებულებებში აღმოჩენილმა უაზრობამ – სულერთია ინდივიდუალურმა თუ სპეციფიკურმა – შეუძლებელია კეთილსინდისიერ მკვლევარში უკიდურესი განგაში არ გამოიწვიოს. „ლოგიკური გამოკვლევები“-ს მეორე ტომში ჰუსერლი იგივე აზრს შედარებით მშვიდად, მაგრამ არანაკლებ ძლიერი ფორმულირებით გამოხატავს: „ჩვენ არასდროს დავუშვებთ, რომ ფსიქოლოგიურად შესაძლებელია ის, რაც ლოგიკურად ან გეომეტრიულად უაზრობაა. ჩვენ – განმარტავს იგი, – ვუშვებთ ფაქტს, რომ ლოგიკურ ცნებებს ფსიქოლოგიური წარმომავლობა გააჩნიათ, მაგრამ უარვყოფთ დასკვნას, რომელიც აქედან გამოაქვთ“. რომელი დასკვნა? რატომ უარვყოფთ? „ჩვენი დისციპლინისთვის ფსიქოლოგიური საკითხი შესაბამისი განყენებული წარმოდგენების წარმოშობის შესახებ ყოველგვარ ინტერესსაა მოკლებული“. აქ თავს იჩენს ჩვენი დროისთვის სრულიად ორიგინალური და არაჩვეულებრივი ჰუსერლისეული აზრთა წყობა. იგი უშიშრად იდებს თავს ხილული (ან იდეალური) საგნების გვერდით ინდივიდუალური (ან რეალური) საგნების

უფლებამოსილების დაცვას. „ამ პუნქტშია – წერს იგი – განსხვავება რელატივისტურსა და ემპირიულს შორის, რელატივიზმსა და იდეალურს შორის და მასშია (ე.ი. თავის თავში წინააღმდეგობის არმქონე) შემეცნების თეორიის ერთადერთი შესაძლებლობა. ამის შესაბამისად ჰუსერლი ინდივიდუალური ადამიანის ჭეშმარიტებას ჭეშმარიტი განსჯის აქტებს უპირისპირებს. მე გამოვთქვამ მოსაზრებას, რომ $2 \times 2 = 4$. ეს ჩემი მოსაზრებაა, რასაკვირველია, წმინდად ფსიქოლოგიური აქტია და, როგორც ასეთი, შესაძლებელია ფსიქოლოგიის კვლევის საგანი იყოს, მაგრამ ფსიქოლოგმა რამდენიც არ უნდა გვიხსნას რეალური აზროვნების კანონები, ამ კანონებიდან იმ პრინციპს მაინც ვერ გამოიყვანს, რომლითაც ჭეშმარიტება და სიცრუე უნდა გაირჩეს. პირიქით, მთელი მისი განსჯა წინასწარ ვარაუდობს, რომ მის განკარგულებაში ის კრიტერიუმია, რომლითაც ჭეშმარიტებასა და სიცრუეს არჩევს. ფილოსოფოსს ოდნავადაც არ აინტერესებს ივანესა თუ პეტრეს ცალკეული მსჯელობა, რომ $2 \times 2 = 4$. ცალკეული მსჯელობანი ერთსა და იმავე საგანზე ათასია, მაგრამ ჭეშმარიტება ერთი. „თუ ბუნების მკვლევარი ბერკეტისა ან სიმძიმის შესახებ კანონებიდან და ა.შ. მანქანის მოქმედების საშუალებებს ადგენს, რასაკვირველია, იგი გარკვეულ სუბიექტურ აქტებს განიცდის, მაგრამ სუბიექტურ კავშირებს რაღაც ობიექტური (ე.ი. ადეკვატურად გამოყენებადი

მოცემულ ობიექტურ სიცხადეში) მნიშვნელობის ერთობა შეესაბამება, რომელიც არის ის, რაც არის დამოუკიდებლად იმისგან, ახორციელებს თუ არა მას ვინმე აზროვნებაში.“ იგივე აზრი უფრო ნათლადაა გამოხატული „ლოგიკური გამოკვლევები“-ს პირველ ტომში. „ერთმანეთისადმი მიზიდული სხეულების გაქრობის შემთხვევაში მიზიდულობის კანონი არ განადგურდება, უბრალოდ, ფაქტობრივი გამოყენების მიღმა დარჩება. ის ხომ არაფერს ამბობს ურთიერთმიზიდული მასების შესახებ, არამედ მხოლოდ იმას, თუ რა ახასიათებს მიზიდულ მასებს, როგორც ასეთებს“. ამ გაბედულ სიტყვებში ფენომენოლოგიის ნერვი შეიგრძნობა. ამ იდეითაა გამსჭვალული ჰუსერლის მთელი აზროვნება.

თავის მისწრაფებაში სრული უეჭველობის შესატანად ჰუსერლს საილუსტრაციოდ შემდეგი მაგალითი მოჰყავს: „ის რასაც დებულება გამოხატავს – ტრანსცენდენტური რიცხვია – როცა მას წიგნში ამოვიკითხავთ, ან მაშინ გვაქვს მხედველობაში როცა სხვებს მივმართავთ და ეს არ გახლავთ ინდივიდუალური, მუდამგანმეორებადი, გონითი განცდის შტრიხი. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში ეს შტრიხი ინდივიდუალურად ცვალებადია, მაგრამ გამოთქმული დებულების საზრისი ყოველთვის იგივეობრივი უნდა იყოს განუსაზღვრელად მრავალფეროვანი ინდივიდუალური განცდების მიუხედავად. ის რაც მათშია

გამოხატული ყველგან იდენტურია, ის იგივეობრივია ამ სიტყვის ყველაზე მკაცრი გაგებით. რამდენად ბევრიც არ უნდა იყოს მსჯელობის აქტი და ეს მსჯელობა მრავალის მიერ მრავალჯერ იქნეს გამოთქმული, ამით დებულების მნიშვნელობა არ ფართოვდება, განსჯა იდეალურ, ლოგიკურ აზრში ერთიანია და აქ საუბარია არა უბრალოდ ჰოპოთეზაზე, რომელიც მისთვის შეთავაზებული განმარტებების ნაყოფიერებაში ჰპოვებს გამართლებას. ჩვენ მას უშუალოდ აღქმად ჭეშმარიტებად ვიღებთ და ამ შემთხვევაში, ცოდნის საკითხებში უმაღლეს ინსტანციას – თვითცხადობას ვიმოწმებთ.“ აი, როგორი ენით ალაპარაკდა ჰუსერლი თანამედროვე ფილოსოფიის პირისპირ. სიფრთხილით გადამალა რა თავისი რელატივისტური მისწრაფებანი, ბუნდოვან ნეოკანტიანურ თეორიებს მიღმა. ჭეშმარიტება ერთია: ადამიანთათვის, ანგელოზთათვის და ღმერთებისთვისაც. ჭეშმარიტება თვითცხადობას ეყრდნობა და მის წინაშე მოკვდავნიცა და უკვდავნიც უძღურნი არიან. ამიტომ, ფილოსოფია იქიდან იწყება, რასაც ჰუსერლი ფენომენოლოგიურ რედუქციას უწოდებს. საწყისებთან, პირველწყაროებთან, ყველაფრის ფესვთან მისაღწევად ყოველგვარი რეალურისგან, ცვალებადი, წარმავალი მოვლენებისგან მოწყვეტაა საჭირო. როგორც ჰუსერლი ამბობს, საჭიროა მათი ფრჩხილებში შეტანა. მაშინ ფრჩხილებს მიღმა სუფთა, იდეალური ყოფიერება დარჩე-

ბა, ის, რაც ფილოსოფიის მიერ ძეგნილი ჭეშმარიტებაა, სრულიად უეჭველი და თავად თვითცხადობით გარანტირებული. ამასთან, ჰუსერლი მტკიცედ აცხადებს: „თვითცხადობა ცნობიერების არანაირ მბრძანებელს არ წარმოადგენს, ცნობიერებაზე ჩამოკიდებული, თითქოს იგი მისტიკური, საუკეთესო სამყაროდან მოვლენილი ხმა იყოს, გვაუწყებს: აქ არის ჭეშმარიტება, თითქოს და ჩვენ, თავისუფლად მოაზროვნე ადამიანები მზად ვიყოთ ამგვარი ხმის მოსასმენად, მის დებულებათა კანონზომიერების დასაბუთების გარეშე“.

განვმეორდები: თანამედროვე ფილოსოფოსთაგან არავის გაუბედავს ასეთი სიმამაცით, სიმწვავეთა და ძალით ელაპარაკა ავტონომიური, ყველასგან დამოუკიდებელი ჭეშმარიტების შესახებ. ჰუსერლი არ ცნობს კომპრომისებს, რომლებიც ასეთ საცდურს წარმოადგენს მოაზროვნეთა უმეტესობისთვის. ან თვითცხადობა ის უკანასკნელი ინსტანციაა, სადაც ადამიანის გონი სრულად და საბოლოოდ დაივანებს, ან ჩვენი შემეცნება მოჩვენებითი და ყალბია და დედამიწაზე, ადრე თუ გვიან, ქაოსისა და შეშლილობის სამეფო დაისადგურებს, რომელშიც გონების ბატონობის უფლებაზე, მის სკიპტრასა და გვირგვინზე ყველას გაუჩნდება პრეტენზია, ვისაც კი ხელის განვდენა არ დაეზარება და „ჭეშმარიტება“ ოდნავადაც არ იქნება მსგავსი იმ მყარი, ურყევი კანონებისა, რომელსაც ზუსტი მეც-

ნიერებანი აქამდე ეძებდნენ და პოულობდნენ კიდეც. სენეკას ეკუთვნის წარმატებული ფორმულირება, რომელიც ძველი ფილოსოფიის ძირითადი დებულებების შთამაგონებელს წარმოადგენდა: *Ipse creator et conditor mundi semel jussit, semper paret* (ლათ. – რაც ერთხელ ბრძანა სამყაროს შემოქმედმა და გამრიგემ მუდამ მას უნდა ემორჩილებდეთ). აზრი იმის შესახებ, რომ ვილაც, ოდესღაც ბრძანებებს იძლეოდა, ვერ ეგუებოდა ბერძენთა წარმოდგენას ჭეშმარიტების შესახებ. ამას პირდაპირ არ ამბობდნენ, მაგრამ დარწმუნებულები იყვნენ, რომ „Jubere“⁵-ს იდეასთან განუყოფლად იყო დაკავშირებული თვითნებობისა და ნების იდეა, რომელსაც პირდაპირ „Schwarmerei und Aberglauben“-ის იმ სფეროში მიეყავართ, რომლისაგანაც ასე გვიცავდა კანტი. არსებითად სენეკაც და მისი მასწავლებლებიც, ღრმად იყვნენ დარწმუნებულნი, რომ არსად და არასოდეს არ უმბრძანებლია – თვით სამყაროს შემოქმედსა და ყოვლისმპყრობელსაც კი. შემოქმედიც, ყველა გონიერი და არაგონიერი არსება ყოველთვის კანონზომიერების მორჩილნი იყვნენ. ამას ამოწმებს თვითცხადობა, რომელიც არ არის სხვა სამყაროდან მოსული მისტიური ხმა, რომელიც ჩვენ, თავისუფლად მოაზროვნე ადამიანებს ოდნავ არ მოგვწონს და რომელიც ზემოთხსენებული ფენომენოლოგიური რედუქციით აღმოჩენად ყოფიერების მარადიულ წყობას ხსნის. ჰუსერლი

5 jub.ere, Jubeolat.: ბრძანება, დირექტივა.

ლაიბნიცსაც იმონმებს, რომელიც „Verites de la raison“-სა (ფრანგ. – რაციონალურის რწმენა და ფაქტობრივის რწმენა) და „Verites du fait“-ს (გერ. – გატაცებისა და ცრურწმენის) ასხვავებს. ლაიბნიცისთვის გონების ჭეშმარიტებანი ღმერთის ცნობიერებაში უნებართვოდ შევიდნენ და კანტი თავის „წმინდა გონების კრიტიკა“- ში, რომელიც ლაიბნიც – ვოლფის დოგმატიკის დასანგრევად იყო მოწოდებული, უყოყმანოდ აცხადებს, რომ გამოცდილება (ცდა), რომელიც მხოლოდ იმას გვეუბნება, რომ რაღაც არსებობს, მაგრამ არაფერს ამბობს იმის შეახებ, რომ ის აუცილებლობით არის ასეთი და არა სხვანაირი, არამც თუ არ აკმაყოფილებს, არამედ აღაგზნებს კიდეც ჩვენს გონებას. გონებას „ძალადობრივი ჭეშმარიტება“ სწყურია და თავისუფალი „Jubere“ სამუდამოდ უნდა იქნეს გაძევებული ფილოსოფიიდან, რომელიც მარადიული მორჩილების (parere) სამეფოა და არც სურს რაიმე სხვას წარმოადგენდეს. ლაიბნიცი – და ამ საკითხში ის კანტის წინამორბედი – „parere“-ში, მორჩილებაში ადამიანის სასურველ მიზანს ხედავს: მარადიული ჭეშმარიტებანი არა მხოლოდ გვაძულებენ, არამედ გვარწმუნებენ კიდეც, მაგრამ ვერც ლაიბნიცი და ვერც კანტი ვერ ბედავდნენ მარადიული ჭეშმარიტებების ხატი, რომელზეც ისინი ლოცულობდნენ, წითელ კუთხეში მოეთავსებინათ. მხოლოდ ჰუსერლს ხვდა წილად იმგვარად ალაპარაკებუიყო

თვითცხადობის შესახებ, როგორც ამ იდეის განსაკუთრებული მნიშვნელობა მოითხოვდა. „რაც ჭეშმარიტებაა, ის თავისთავად აბსოლუტური ჭეშმარიტებაა. ჭეშმარიტება თავის თავთან იგივეობრივია იმისგან დამოუკიდებლად, თუ ვინ იყენებს მას მსჯელობაში: ადამიანი თუ ურჩხული, ანგელოზი თუ ღმერთი“.

წმინდა ღმერთებზე მაღლაა

თავის სწრაფვაში, ფილოსოფია გადააქციოს აბსოლუტური ჭეშმარიტების შესახებ მეცნიერებად, ჰუსერლი არავითარ დაბრკოლებას არ ცნობს. თავის ძირითად იდეებს, ის მხოლოდ მათემატიკასა და ბუნებისმეტყველებაზე როდი ავრცელებს („მიზიდულობის კანონი არ უქმდება თუ კი გაქრება ყველა მიზიდულობის მეონე სხეული“ და ა.შ.). მას სურს დირექტივები მისცეს ისტორიას – მას სურს ფენომენოლოგიური რედუქციით განსაზღვროს ადამიანური გონის ყველა გამოვლენა. ასეთი კეთილშობილური და გამომწვევი გაბედულებით, მთელი თავისი მოაზროვნე არსების ძალმოსილებით, ყოველთვის ასე რომ გვატყვევებს, აქაც დგება საკუთარი პრინციპიდან გამომდინარე პოზიციის სადარაჯოზე. განსაკუთრებით ჭკუის სასწავლებელია მისი კამათი თავის სახელგანთქმულ თანამედროვესთან, დილთაისთან. ჰუსერლი

მას ანგარიშს უწევს, რამდენადაც შეიძლება ერთმა მეცნიერმა ანგარიში გაუწიოს მეორე მეცნიერს. და ამავდროულად, ზიგვარტთან და ერდმანთან ერთად მას საგიჟეთში აგ-ზავნის – თუმცა ამ აზრს რამდენადმე შერბილებული გამოთქმებით გამოხატავს, მაგრამ საგიჟეთი მაინც საგიჟეთად რჩება, რასაც არ უნდა უწოდებდნენ. დილთაის მთავარი აზრი, რასაც ასეთი ჟინით და ვნებით უარყოფს, ჰუსერლმა ჩამოაყალიბა ასე უბრალოდ და ნათლად: მიწისა და ადამიანის მთელი წარსულის მომცველი მზერის წინაშე ქრება სიცოცხლის ცალკეული სფეროები, ფილოსოფიისა და რელიგიის აბსოლუტური მნიშვნელობა. ისტორიული ცნობიერების ამგვარი გაგება, უფრო პოზიტიური მნგრეველია, ვიდრე სისტემათა კამათის მოხილვა; ვიდრე რწმენა რომელიმე ფილოსოფიის საყოველთაო მნიშვნელობის შესახებ, რომელიც ცდილობს აუცილებლობაში მოაქციოს ყოფიერების ყოვლისმომცველი კავშირი და ცნებათა კომპლექსის მეშვეობით გამოავლინოს. ამ საკითხზე ჰუსერლი მკაფიო აზრს გამოთქვამს: „ადვილი დასანახია, რომ თანმიმდევრულად გატარებული ისტორიზმი გადადის უკიდურეს სუბიექტივიზმში. ამ შემთხვევაში დაკარგავდნენ აბსოლუტურ მნიშვნელობას იდეები, ჭეშმარიტების თეორიები, მეცნიერებები და ყველა იდეა გაუფასურდებოდა. იდეის მნიშვნელობა ასეთ შემთხვევაში, მხოლოდ იქამდე იქნებოდა დაყვანილი, რომ

ის ფაქტობრივი სულიერი წარმონაქმნია, რაც მნიშვნელადად არის აღიარებული და თავისი ამ ფაქტობრივი მნიშვნელადობით განსაზღვრავს აზროვნებას. ამ ვითარებაში საერთოდ აღარ არსებობს საზრისები (значимости) როგორც ასეთი, მნიშვნელობები თავის თავში, – რაც ის არის, რაც არის, მაშინაც კი როცა არავის შეუძლია მათი განხორციელება და ვერანაირი ისტორიული კაცობრიობა მას ვერასოდეს განახორციელებს. მამასადამე ისინი აღარ არიან არც წინააღმდეგობის კანონისათვის და არც მთელი ლოგიკისათვის... მაშინ შეიძლება ისეთი საბოლოო შედეგი მივიღოთ, რომ წინააღმდეგობის შეუძლებლობის ლოგიკური კანონი თავისივე საპირისპიროში გადაბრუნდეს და მაშინ მთელი დასაბუთება, რასაც ახლა გამოვთქვამთ და თვით ყველა შესაძლებლობაც კი, რომელსაც განვიხილავთ და მხედველობაში ვიღებთ, ყოველგვარ მნიშვნელობას მოკლებულნი აღმოჩნდებოდნენ და ა.შ. არ არსებობს არავითარი საჭიროება, რომ კიდევ განვაგრძო ეს განსაზღვრებანი, და აქ კიდევ ერთხელ გავიმეოროთ, რაც სხვა ადგილას უკვე იყო ნათქვამი“. სხვა ადგილას, მამასადამე, როგორც ჰუსერლი განმარტავს „ლოგიკური გამოკვლევების“ პირველ ტომში, ჩვენ უკვე ვიცით რა არის მასში ნათქვამი. ჰუსერლის უკანასკნელი სიტყვაა, – ამას კიდევ ერთხელ შეგახსენებთ, რადგან მას ჩვენი თემისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს,

– რელატივიზმი სიგიჟეა და ყველა რელატივისტი საგიჟეთშია ჩასასმელი, მაგრამ ის ინდივიდუალური სიგიჟე კი არ არის, არამედ სპეციფიკურია. ჰუსერლი ყოყმანის გარეშე აცხადებს: „ისტორია, გონის შესახებ ემპირიული მეცნიერება, უძლურია თავისი საკუთარი ძალებით პოზიტიურად ან ნეგატიურად გადაწყვეტოს საკითხი: საჭიროა თუ არა განვასხვავოთ რელიგია როგორც კულტურული წარმონაქმნი და რელიგია როგორც იდეა, ე.ი. ხელოვნება და მნიშვნელადი ხელოვნებაში, ისტორიული და მნიშვნელადი სამართალში, და ბოლოს, ის უძლურია დაინახოს განსხვავება ისტორიულ ფილოსოფიას და ფილოსოფიის საზრისს შორის და, ამისდაგვარად, არსებობს თუ არ არსებობს, პლატონისებურად რომ გამოვთქვათ, იდეის მიმართება მისივე დაბნელებულ, ფენომენალურ ფორმასთან. მხოლოდ ფილოსოფიურ განსაზღვრებას – და მხოლოდ მას – ძალუძს და ევალება გადაწყვეტოს ჩვენთვის სამყაროსა და სიცოცხლის გამოცანა“.

* * *

დამონმებულ სიტყვებში ჰუსერლის აზრი მიყვანილია მის კულმინაციურ ნერტილამდე. აი რა არის ყველაზე შესანიშნავი: მიუხედავად იმისა, რომ ფილოსოფოსთა შორის ვერავინ გაბედა ასე ღიად და ასეთი სიმამაცით ელაპარაკა „Schrankenlosigkeit der Vernunft“

(გერმ. – უნესრიგობის მიზეზი), – ფაქტობრივად ყველანი დარწმუნებულნი არიან, რომ გონებას და მხოლოდ გონებას ხელენიფება უპასუხოს ადამიანის სულის შემამფოთებელ ყველა კითხვას. სიცხადე მედუზას თავივითაა, ვინც მას შეხედავს ყველას სულიერად აუძლურებს. ქვად აქცევს, რადგან უნებურად ყველას და ყველაფერს გარეგან ზეგავლენებს უმორჩილებს. მაგრამ არავის სურს საკუთარ თავს ანგარიში ჩააბაროს იმის თაობაზე, რომ ადამიანები რალაც გამოუცნობი და გაუგებარი ბნელი ძალის მორჩილებაში ექცევიან, რომელიც აიძულებს მათ მიიღონ გონების მსჯელობანი, მაშინაც კი, როცა ისინი ხელყოფენ მათთვის ყველაზე ძვირფასსა და ღირებულს, მათ სინმინდეს. არისტოტელეს აზრით, ადამიანები მკვიდრობენ ყოფიერების საშუალო სარტყელში, ვერ რისკავენ მიაღწიონ უკიდურეს მიჯნას, საკუთარი თვითშთაგონებით თავს ირწმუნებენ, რომ საშუალო ზოლის შესწავლით იმის გაგებაც შეუძლიათ თუ რა ხდება უკიდურეს მიჯნებზეც. მაგრამ ადამიანური და მსოფლიო სიცოცხლის შუა ზონები არაფრით ჰგავს ეკვატორსა და პოლუსს. ყოფიერების საზღვრებზე რომ იმსჯელო, საჭიროა იქ იყო ნამყოფი. ყველაზე მცდარი დასკვნაა: გონებამ ასე ბევრი რამ გააკეთა, მაშასადამე მას შეუძლია ყველაფერი გააკეთოს. ბევრი – არ ნიშნავს ყველაფერს: ბევრი და ყველაფერი ეთმანეთისგან განსხვავებული და ერთმანეთზე

დაუყვანადი კატეგორიებია. თვით რელიგიაც კი, და ეს უკვე გავიგეთ ჰუსერლისაგან, – თავის საზრისსა და მნიშვნელობას იძენს იმდენად, რამდენადაც მას შეუძლია დაემყაროს თვითცხადს. გონება წყვეტს, რომელ რელიგიას აქვს საზრისი და რომელ რელიგიას აქვს მნიშვნელობა თავისთავში, და აქვს თუ არა რელიგიას საერთოდ საზრისი, რომელი რელიგიაა მოკლებული ღვთის ხმას: რომელ რელიგიაში სალდება ადამიანის ხმა ღმერთის ხმად, – და როგორც გონება იტყვის, ისეც იქნება: *Roma Locum* (ლათ. – *რომის ადგილი*). კვლავ ვიტყვი: ჰუსერლის ფასდაუდებელი დამსახურება იმაშია, რომ მან გაბედა ასე დაეყენებინა საკითხი. აქაა მისი *Einstellung*, როგორც ის გამოთქვამს, და ის უკვე მიმართულია არა მარტო თანამედროვე ფილოსოფიისადმი, არამედ კანტის წინააღმდეგ, რომელმაც მიუხედავად მისი „წმინდა გონების კრიტიკის“ მთელი რადიკალურობისა, ვერ შეძლო თავის ფილოსოფიაში არ შემოეტანა კონტრაბანდა – პოსტულატები: ღმერთის, სულის უკვდავებისა და თავისუფლების შესახებ. თავისი ამოცანების ერთგული ჰუსერლი ინარჩუნებს პლატონთან ნათესაობის ხაზს. წმინდა იმიტომია წმინდა, რომ ის ღმერთებს უყვართ, თუ ღმერთებს იმიტომ უყვართ წმინდა, რომ ის წმიდაა? და, რა თქმა უნდა, მისაღებად მეორე პასუხი მიაჩნია. წმინდა ღმერთებზე მაღლაა, ისევე როგორც იდეალური ჭეშმარიტებანი

აღმატებიან მთელ ქმნილებას. წმიდა არ არის შექმნილი, რასაც არ უნდა მოგვიწოდებდეს ის, რასაც არ უნდა მოითხოვდეს ჩვენგან, – ჩვენ ყველამ უნდა მივიღოთ, ყველაფერში დავემორჩილოთ, – არა მარტო ჩვენ, არამედ დემონებიც, ანგელოზებიც, და ღმერთებიც. და წმინდა რჩება წმინდად, როგორც იდეალური ჭეშმარიტებანი – რჩებიან ჭეშმარიტებად, თუმცა წმინდას, ისევე როგორც იდეალურ ჭეშმარიტებებს, სულაც არ ენაღვლება, სჭირდებათ თუ არა მისი თავი ადამიანებს, ანიჭებს თუ არა ადამიანებს (და თვით ღმერთებსაც კი) სიხარულს ან მწუხარებას, იმედს ან სასოწარკვეთილებას: ჭეშმარიტება ხომ ჭეშმარიტებაა თავის თავად და ანგარიშს არ აბარებს „ემპირულ მოვლენებს“, რომლებიც მთლიანად მისი ძალაუფლების ტყვეობაში არიან მოქცეულნი. აი სწორედ აქედან იწყება ყველაზე გამოუცნობი და ყველაზე მნიშვნელოვანი მათ შორის, რაც ჩვენ მოგვიტანა ჰუსერლის ფილოსოფიამ. აქვე წარმოიქმნება შეკითხვა: რამ აიძულა ჰუსერლი, რომ ასეთი კატეგორიულობით მოეთხოვა ჩემგან კირკეგორიის შესწავლა? კირკეგორი, რომელიც ჰუსერლის საპირისპიროდ, ჭეშმარიტებას ეძებდა არა გონებასთან, არამედ აბსურდთან; კირკეგორთან, ვისთვისაც წინააღმდეგობის კანონი, როგორც გამიშვლებულ მახვილოსანი ანგელოზი, უფლის მიერ სამოთხის ბჭესთან განწესებული, არაფერს არ გვიმონმებს ჭეშ-

მარიტების შესახებ და სრულიადაც არ ადგენს მიჯნას, რომელიც შესაძლებელს გამოყოფს შეუძლებლისგან. კირკეგორისთვის ფილოსოფია (ის მას არ უწოდებს ექსისტენციალურს) იწყება სწორედ იქ, სადაც გონება ჭვრეტს ცხად უეჭველობას, რომ ყოველგვარი შესაძლებლობა უკვე საბოლოოდ ამონურულია, რომ ყველაფერი დამთავრებულია, რომ ადამიანს აღარაფერი დარჩენია გარდა ნათელხილვისა და გულგრილობისა. კირკეგორს ამ ფილოსოფიაში შემოაქვს ის, რასაც უწოდებს „რწმენას“; რასაც ის უწოდებს უგუნურ ბრძოლას შესაძლებლისათვის“. ე.ი. შეუძლებელის შესაძლებლისათვის. ამას ის აკეთებს წმინდა წერილზე ცხადი ოპერირებით – ადამიანური სიბრძნე სიგიჟეა ღმერთის წინაშე. ადამიანებს ხომ ყველაზე მეტად სწორედ სიგიჟისა ემინიათ. კირკეგორმა ეს იცის და მუდმივად იმეორებს, რომ ადამიანის სისუსტეს არ შეუძლია თვალეში ჩახედოს სიკვდილს და უგუნურებას და ის მართალია. მართალია პლატონის „ფედონში“ ჩვენ ვკითხულობთ, რომ ფილოსოფია არის „სიკვდილში წვრთნა“. იქვეა ნათქვამი, რომ ეს ისაა რასაც ფილოსოფოსნი სინამდვილეში აკეთებენ, თუმცა ამას სხვათა თვალში გულმოდგინედ მალავდნენ, მათ სხვა ვერაფერი შეძლეს იმის გარდა, რომ ემზადებოდნენ მოკვდინებისა და სიკვდილისათვის. უნდა ვიფიქროთ, რომ ესოდენ იდუმალი და უცნაური აზრები პლატონს შთააგონა სი-

ცოცხლიდან გასვლისათვის მზადებაში მყოფ-
მა სოკრატემ. შემდეგ პლატონი მათ აღარ
უბრუნდება. ის მთლიანად ჩაიძირა „სახელმ-
ნიფოსა“ და „კანონების“ პრობლემატიკაში;
თვით ღრმა მოხუცებულობაშიც კი, აღას-
რულებდა ჩვეულებრივ მოკვდავთა და გლადი-
ატორთათვის დადგენილ განაწესს: *salve Cae-
sar, morituri te so llutant*.⁶ თვით სიკვდილის წინა
წუთებშიც კი ადამიანებს არ შეუძლიათ
მონყდნენ ცეზარს, ე.ი. იმას, რაც ყველას მიერ
აღიარებულია „სინამდვილედ“. და ეს „ბუნე-
ბრივია“! მაშ, როგორ უნდა გავიგოთ „წვრთნა
სიკვდილისა“? ხომ არ არის ეს დასაწყისი და
მზადება ბრძოლისათვის გონების მტკიცებ-
ულებათა შეუვალი ძალის წინააღმდეგ; წი-
ნააღმდეგობათა კანონის წინააღმდეგ; უსაზ-
ღვრო უფლებებისა და შეუზღუდავი ძალაუ-
ფლების მოსურნე გონების წინააღმდეგ, რო-
მელიც თვითნებურად განსაზღვრავს სად
თავდება შესაძლებლობათა სამეფო და სად
იწყება შეუძლებელი, ხომ არ არის მზადება იმ
ანგელოზთან შესარკინებლად, რომელიც ცე-
ცხლის მფრქვეველი მახვილით დარაჯობს სა-
მოთხის კარიბჭეს? განსაცდელში გამოუცდე-
ლი აზროვნების თვალსაწიერში გონების ეს
უსაზღვრო ძალაუფლება არც საშიშია და არც
სასტიკი. სინამდვილეში კი აქ საქმე სრულიად
სხვაგვარადაა... ყოფიერების აუტანელი და
დაუძლეველი საშინელებანი სწორედ იმის
6 ლათ. „დიდება ცეზარს, სასიკვდილოდ განწირულნი
მოგესალმებიან“.

შედეგია, რომ გონების უზენაესი ძალაუფლება ადამიანს მთლიანად შესაძლებლის იმ საზღვრებში კეტავს, რომლის სრული თვითმპყრობელიც თვითონაა. როგორც ჰუსერლმა თქვა: გონებას შეშენის მეუფება, ადამიანს კი მორჩილება – მაგრამ ეს კიდეც ცოტაა, ადამიანი არა მარტო უნდა დაემორჩილოს გონებას, არამედ მოწინებთა და სიხარულით უნდა ეთაყვანოს მას. ამის მაგალითი გვაქვს. ოდესღაც ყველა შეაშფოთა ნიცშეს ქადაგებებმა აღვირახსნილი სისასტიკის შესახებ. ჰუსერლი დაბეჯითებით მირჩევდა კირკეგორის შესწავლას. მას ასეთივე დაჟინებით შეეძლო ერჩია ჩემთვის ნიცშეს შესწავლა, მანამდე დიდი ხნით ადრე რომ არ მქონოდა შესწავლილი, ვიდრე ჰუსერლის სახელს გავიგონებდი. არსებობს უღრმესი შინაგანი ნათესაობა ერთი მხრივ, ჰუსერლის მოძღვრებისა და მეორე მხრივ, ნიცშესა და კირკეგორის მოძღვრებათა შორის. ჭეშმარიტების აბსოლუტიზებით ჰუსერლი იძულებული იყო მოეხდინა ყოფიერების, უფრო სწორად, ადამიანური ცხოვრების გარელატიურება. ნიცშეც იძულებული იყო იგივე გაეკეთებინა, რამდენადაც ის ექცეოდა გონების ძალაუფლების ქვეშ ისე, რომ არ ცნობდა არავითარ სხვა ავტორიტეტს (ეს მას ყოველთვის არა, მაგრამ ხშირად ემართებოდა), ის აცხადებს: არ ძალუძს არ გამოაცხადოს: „ვის ძალუძს მიაღწიოს რაიმე დიდს, თუ ის არ გრძნობს თავის თავში ძალას და მზაობას ტან-

ჯვისათვის? შეგეძლოს მოთმენა – ყველაზე უკანასკნელი საქმეა: ამით სუსტი ქალები და თვით მონებიც კი ხშირად აღწევენ ვირტუოზულობას... მაგრამ არ დაილუპებიან სევდისა და ეჭვებისაგან, როცა უწევთ სხვებს მიაყენონ დიდი ტანჯვა და ისმინონ მათი გოდება – ეს დიაღია, ამაში ვლინდება სიდიადე.“ საიდან მოვიდა ნიცშესთან დარწმუნებულობა, რომ შეუბრალებელი სისასტიკე გვიდასტურებს სიდიდეს? და თანაც ისეთი სიდიადის შესახებ, რომ მას უნდა ვესწრაფოთ მთელი ჩვენი სულით და გულით? სწორედ მთელი გულით და სულით – როგორც ამას მოითხოვს წმინდა წერილი – სწორედ ასეთი უნდა იყოს ადამიანის სიყვარული ღმერთისადმი. მაგრამ როგორც ნიცშე გვარწმუნებდა, ადამიანებმა გონების მოთხოვნის მიხედვით მოკლეს ღმერთი. მე ვწუხვარ, რომ არ შემიძლია აქ მთლიანად მოვიყვანო ადგილი ნიცშეს წიგნიდან, რომელშიც ის, თვით მისთვისაც უჩვეულო ძალითა და ვნებით მოგვითხრობს ამის შესახებ. „დანაშაულნი დანაშაულთა შორის“. მაგრამ გონებამ ისურვა, და ჩვენ მოგვინია „ღმერთის მოკვლა“, ყველაფრის აღსრულება გვინევს, რასაც კი გონება საჭიროდ და სამართლიანად ჩათვლის. გონება თავის უსასრულო მოთხოვნებში შეუვალია „ბოლოს და ბოლოს ხომ არ შეიძლება ჩვენ, – წერს სხვა ადგილზე ნიცშე, – მსხვერპლად შევწიროთ ყოველგვარი წმინდა, შვებისმომგვრელი, განმკურნავი...

ყველა იმედი, ყველა რწმენა ფარული ჰარმონიის, მომავალი ნეტარებისა და სამართლიანობის შესახებ? ხომ არ უნდა შევნიროთ თვით ღმერთი და საკუთარი თავისადმი სისასტიკით გავაღმერთოთ ქვა, სისულელე, ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთ ბედი, არარა? ღმერთის მსხვერპლად შეწირვა არარასადმი – ესაა უკანასკნელი სისასტიკის პარადოქსალური საიდუმლო. იგი ჩვენი თაობის ნილხვედრი გახდა: ჩვენ ყველამ რაღაც ვიცით ამის შესახებ“. შესაძლებელია, – ალბათ ასეა, – ნიცშეს ეს უკანასკნელი სიტყვები არ შეესაბამება სინამდვილეს: ყველამ როდი იცის, რომ გონების მორჩილებაში ჩვენ მოგვიწევს გავაღმერთოთ ქვა, სისულელე, არარა. უფრო პირიქითაა (და ეს ძალზე მნიშვნელოვანია): ადამიანთა უმრავლესობას ეჭვიც კი არ ეპარება ამაში. ამ უნიადაგობას, რომლის შესახებაც ჩვენ ნიცშემ ამდენი რამ გვიამბო, ანდობენ თანამედროვე მეცნიერებისა და ფილოსოფიის ყველაზე თვალსაჩინო წარმომადგენლები საკუთარ ბედს და კაცობრიობის ბედს. მთლიანად მინდობილან გონებას, ისე რომ არც იციან და არც სურთ იცოდნენ საკუთარი ძალაუფლების საზღვრები. გონებამ ისურვა და ჩვენც უსიტყვოდ დავთანხმდით გაგვეღმერთებინა ქვა, სისულელე, არარა. ყველანი გვაიძულეს უარი გვეთქვა ყოველგვარ სასოებაზე, იმაზე, რასაც ჩვენ ვთვლით წმინდად, შვების-მომგვრელად, რაშიც ჩვენ ვხედვთ სამართ-

ლაინობას, ნეტარებას. გონება, რომელსაც არაფერი ესაქმება ჩვენს იმედებთან და სასონარკვეთილებასთან უმკაცრესად გვიკრძალავს ასეთი საკითხების დაყენებასაც კი. მაშ ვის მივმართოთ ამ კითხვებზე პასუხისათვის? გონებას? მაგრამ მან უკვე გაგვცა თავისი პასუხი. თავისი თავის გარდა სხვა მსაჯულს ის არასგზით არ სცნობს: ეს მისთვის იქნებოდა საკუთარი სუვერენული უფლებების დათმობა.

ორგვარ „უგუნურებას“ შორის

მე აქ მოვიყვანე ნიცშეს განაზრებანი, თუმცა ჰუსერლთან ნიცშეს შესახებ არასოდეს მისაუბრია; შესაძლოა, ჰუსერლი კარგად არ იცნობდა ნიცშეს და მიუხედავად ამისა, ჰუსერლს ნიცშესთან და კირკეგორთან მჭიდროდ აახლოებდა ის, რასაც ისინი ფილოსოფიის არსებად თვლიდნენ – ესაა მზაობა, უფრო ზუსტად დაუძლეველი მოთხოვნილება მიხვიდე ყოველივეს სანყისებთან, სათავეებთან, ფესვებთან. ორივეს უსაზღვროდ სჯეროდა გონებისა და თითოეული საკუთარი მანერით ახორციელებდა პრინციპს: „Roma locuta, causa finita” და როცა გონებამ მოითხოვა ყოველივე იმის უარყოფა, რასაც ჩვენ წმინდად ვთვლით, სანუგეშოდ, რაშიც ჩვენ საკუთარ იმედსა და ნეტარებას ვხედავთ, ნიცშემ ყველსათვის და, მაშასადამე, ჰუსერლისთვისაც უდრტვინვე-

ლად და კურთხეულადაც კი მიიღო ყველა მისი მოთხოვნა. გააღმერთა ქვა, სიმძიმელი, ბედისწერა, ისევე, როგორც მძიმე, გაქვავებული, საბედისწერო მორალი. აქ უნდა ითქვას: ნიცშეს მიერ გამოცხადებული და იდეალის რანგში აყვანილი სისასტიკე, როგორც ბევრს ეგონა, სრულიადაც არ ყოფილა ფილოსოფიისათვის არნახული და მანამდე არგაგონილი რამ. ოღონდ, ნიცშეს შემდეგ არ გვქონია ასეთი გამომწვევი პირდაპირობით ჩამოყალიბებული და ამავედროულად ამგვარი, თითქმის ზეადამიანური შთაგონებით დაცული ულმობელი სისასტიკის იდეა. მაგრამ ეს იდეა მთლიანად ანტიკურ ფილოსოფიაში იქნა შემუშავებული და იგი როგორც ფერფლის ქვეშ ცეცხლი, უხილავად ღვივოდა ელინური გენიის ყველაზე გამომწვევ ქმნილებებში. პლატონი, მიმართავს რა ერთეულ ადამიანს თავის „კანონებში“, საზეიმოდ აცხადებს: „შენ თვითონ საბრალო მოკვდავო, რაც არ უნდა მცირე იყო – მაინც მნიშვნელოვანი ადგილი გიკავია (ყოფიერების) საერთო წესრიგში... მაგრამ შენ არ ფიქრობ იმის შესახებ, რომ ყველა ცალკეული წარმონაქმნი წარმოიშობა სახედ ყოველთა (არსებულთა), რათა მან ბედნიერად იცხოვროს, რომ არაფერი კეთდება შენთვის და რომ თვითონ შექმნილი ხარ სამყაროსათვის“.⁷ – როცა

---

7 პლატონის „კანონებიდან“ ეს დამოწმება შესტოვის მიერ მოყვანილია ძალზედ თავისუფალი თარგმანის სახით; არ არის მითითებული არც დედანის, არც რუსული თარგმანის შესაბამისი პუნქტუაცია. (მთარგმ.).

პლატონი ასეთი შემართებით აკეთებს ამ განაცხადს, ის უკვე მთლიანად აღემატება ნიცშეს. საბერძნეთის უკანასკნელი დიდი ფილოსოფოსი პლოტინი ამ აზრს გამოთქვამს უფრო კონკრეტული და ამაღლებული სიტყვებით: შენ ვაჟებს გიკლავენ, აუპატიურებენ შენს ასულებს, გინგრევენ სამშობლოს – არაფერია ამაში საშინელი და შემადრწუნებელი. ეს ყოველივე არის და უნდა იყოს და სწორედ ამიტომ სიმშვიდით უნდა მიიღო. მართალია ბოლოს და ბოლოს პლოტინმა მოგვცა გონებაზე გადაფრენის გენიალური მცდელობა. სცადა „ცოდნისა და გონების“ მიღმა დადგომა.⁸

მე აქ ამჯერად არ შემიძლია ვრცლად ვიმსჯელო ამ საკითხზე, რადგანაც სხვაგან საშუალება მქონდა საკმარისად მელაპარაკა მათზე. მაგრამ ის რჩებოდა ანტიკური აზროვნების ჩარჩოებში, რაკი აერთიანებდა პლატონს, არისტოტელესა და სტოიკოსებს.

თვითცხადი უეჭველობებისადმი მორჩილება მას აიძულებდა ადამიანური ყოფნის საშინელებანი მიეღო, როგორც აუცილებლობანი, რომელნიც გამომდინარეობენ ყოფიერების საწყისიებიდან და ფესვებიდან, ამიტომაც ისინი არიან საბოლოოთი და ამდენადვე

---

8 ჰუსერლთან საუბრებში მხოლოდ ერთხელ მომინია პლოტინს შევხებოდი. მაგრამ მან თავისი საოცარი გულწრფელობით, რომელიც ყოველთვის მხიბლავდა, მითხრა: „პლოტინი მე არასოდეს შემისწავლია და მის შესახებ სხვა არაფერი ვიცი, გარდა იმისა, რაც თქვენს წიგნებში ამოვიკითხე“.

საჭირონი და კანონიერნი. და ასე გრძელდება ჩვენს დღევანდელობამდე. როგორც სენეკამ თქვა, უდრტვინველად და სიხარულით დაემორჩილო, რასაც გონება გამოგვიცხადებს ცხოვრებაში, ადამიანური და ღვთიური სიბრძნის უკანასკნელი სიტყვა: *Fata volentem Ducunt, nolentem trahunt* (ლათ. – ბედისწერა მართავს სურვილებსაც და არასურვილებსაც). ბედისწერის იდეა, ყველაფრისადმი გულგრილი, ბრმა და ყრუ ბედისწერის იდეა ყველა გონიერი არსების აზრთა განუყოფელი თვითმპრწყობელი ხდება. თვითონ ნიცშე, რომელიც ასეთი გააფრთებით ესხმოდა თავს მონათა მორალს და ასე პათეტიკურად განადიდებდა ბატონთა მორალს, თაყვანისცემით ქედს მოიდრეკს ბედისწერის წინაშე. მას მიაჩნდა, რომ ის იყო ბედის მორჩილი, შეასრულო მისი ნება, არა შიშის გამო, არამედ სინდისის კარნახით, არც სამარცხვინოა და არც საშინელი. ის ღიად და შთაგონებით ქადაგებს არა მარტო მორჩილებას, არამედ უკვე სიყვარულს ბედისწერისადმი (*amor fati*), მთელი მისი ულმობელობისა და შეუბრალებლობისადმი: ჩვენი გონება და ის ცოდნა, რაც ჩვენთვის გონებას მოაქვს, გვიცხადებენ ჭეშმარიტებებს, რომლებიც დაუძლეველნი არიან არა მარტო ჩვენთვის, არამედ ყველა არსებისათვის, თვით ანგელოზებისა და ღმერთებისათვისაც კი. ყოველგვარი მცდელობა შეებრძოლო ამ ჭეშმარიტებებს, წინასწარვე განწირულია მარცხისათვის. ნიცშე, ისევე, როგორც

ჰუსერლი, თითოეული თავისებურად რომ გამოთქვამს ამ იდეას, გრძნობდნენ მათ შეუვალობას, რომ იმყოფებიან თავისთავად ცხადი უეჭველობის დაცვის ქვეშ.

მაგრამ კიდევ ერთხელ დავსვამ კითხვას, ასეთი დაჟინებით რატომ მაგზავნიდა ჰუსერლი კირკეგორთან? კირკეგორიც ასევე ხშირად და ბევრს ლაპარაკობდა ბედისწერაზე, და მთელი თავისი ყოვლისგანმჭვრეტი უნარით ნამდვილად აღემატებოდა ჰუსერლსაც და ნიცშესაც. ის წერდა: რაც უფრო ღრმაა ადამიანი, რაც უფრო დიდია მისი მასშტაბი, რაც უფრო გენიალურია იგი, მით უფრო განუკითხავად ბატონობს მასზე ბედისწერის იდეა. მაგრამ ნიცშესა და ჰუსერლის საპირისპიროდ ის ამაში არ ხედავს „სიდიადეს“. ძნელია, აცხადებს ის, გამოტყდე ამაში, მაგრამ გვინევს, ვთქვათ, რომ გენიალური ადამიანი არის უდიდესი ცოდვილი. უპირობო ნდობა გონებისადმი, არა მარტო მაშინ, როცა ის თავის თავზე იღებს ემპირიულ სამყაროში ან ყოფიერების განაპირა ზონებში გამრიგეს როლს, არამედ მაშინაც, როცა ჩვენი ცხოვრების მოვლენებს გავყავართ ყოფიერების განაპირა მიჯნებისაკენ, არის ცოდვა, არის დაცემა, უდიდესი დაცემა, ყველა დაცემათა შორის, რაც კი შეიძლებოდა წარმოგვედგინა – სწორედ ამის შესახებ გვიამბობს ბიბლია დაბადების წიგნის დასაწყისშივე: ადამიანმა იგემა ცნობადის ხის ნაყოფი და მოსწყდა სიცოცხლის წყაროს. ჩვენი

გონიერებისათვის ეს – უგუნურებაა. კირკეგორმა ეს შესანიშნავად იცის, იცის უკეთესად, ვიდრე რომელიმე სხვამ. მაგრამ ეს „ცოდნა“ მას ვერ აჩერებს. იობი მისთვის უბრალოდ „მრავალტანჯული ბერიკაცი“ როდია, მისთვის იობი „მოაზროვნეა“, მართალია ის „კერძო მოაზროვნეა“, მაგრამ ისეთი, რომლისგანაც შეიძლება გავიგონოთ ის, რაც არ გახსნიათ არც თანამედროვე ფილოსოფიის წარმომადგენლებს (ჰეგელს), არც ძველი საბერძნეთის ბრწყინვალე სიმპოზიუმებს: არსებობს ისეთი სასწორი, რომელზეც ადამიანური მწუხარება უფრო მეტს იწონის, ვიდრე ყველა ზღვათა ქვიშანი ერთად აღებული. ვიმეორებ – რამეთუ რამდენიც არ უნდა ვიმეოროთ, მაინც ცოტაა, – კირკეგორმა შესანიშნავად იცის თვითცხადი უეჭველობების ბატონობა ადამიანებზე: მან თავის თავზე გამოსცადა ის, რაც ცოტა ვინმეს თუ გამოუცდია. და მაინც, წმინდა წერილით შთაგონებული, ის ახდენს გრანდიოზულ მცდელობას გადალახოს თვითცხადი უეჭველობანი. თავისთავად ცხად უეჭველობებს როგორც სამხილს უპირისპირებს – ადამიანური მწუხარების სიდიადეს და იმ საშინელებებს, რომლებშიც გახლართულია ჩვენი ცხოვრება, რა თქმა უნდა, არ შეიძლება უარვყოთ: მხოლოდ მას არ მოუწია თვალახელილი მდგარიყო ყოფიერების საშინელებათა წინაშე, – სხვანაც, ფილოსოფოსნიც და არაფილოსოფოსნიც, იმყოფებოდნენ მის მდგომარეობაში. მაგრამ

სწორედ აქ წარმოიშვა კირკეგორის წინაშე დიადი და სახიფათო დილემა: გავაგრძელო თუ არა ძველებურად ყოფნა ყოფიერების საშინელი სახის წინაშე – მივიღო თუ არა დასრულებულ და საბოლოო ჭეშმარიტებად ის, რასაც ჩვენი გონება გვთავაზობს, როგორც ასეთს, თუ მივყვეთ ბიბლიას და დავაყენოთ გონებისა და მის მიერ მოტანილი ცოდნის კომპეტენციის საკითხი: ადამიანური სიბრძნე უგუნურებაა უფლის წინაშე. გონებისეულ „ტვინისჭყლეტას“⁹ დავუპირისპიროთ იობის „ყვირილი“, „გოდება იერემიასი“, წინასწარმეტყველთა და აპოკალიპსის ქუხილი? ეს, კიდევ ერთხელ ვიტყვი, უეჭველად – „უგუნურებაა“, მაგრამ განა უგუნურება არ არის ცხოვრების საშინელებანი, რომელნიც იმის წინაშე იხსნება, ვინც იძულებული ხდება პირდაპირ თვალებში ჩახედოს მათ? განა გონიერების საზღვრებში შეიძლება იყოს იობი, თავისი საშინელი გამოცდილებით, თავისი ბედკრული ხალხის გამო მგოდებელი იერემია, პლოტონიც, თავისი ხსოვნით მონყვეტილ ყმანვილებზე და ნამუსახდილ გოგონებზე? ჩვენ ვდგავართ ორგვარ „უგუნურებათა“ შორის. ერთი მხრივ, ეს არის გონების უგუნურება, რომლისთვისაც მისივე აღმოჩენილი ყოფიერების საშინელებათა შესახებ „ჭეშმარიტებანი“ – დასრულებული, საბოლოო, ყველასათვის სავალდებულო მარადიული ჭეშმარიტებანია, მეორე მხრივ,

---

⁹ დედანშია «умотрения»

ეს არის კირკეგორისეული „აბსურდი“, რომელიც ბედავს დაიწყოს ბრძოლა მაშინ, როცა ჩვენივე გონების მტკიცებულებებისა და მისი სიცხადეების მიხედვით, ბრძოლა შეუძლებელია, რამეთუ ის განწირულია სამარცხვინო მარცხისათვის. ვის გაეცვით – ელინური სიმპოზიუმის წარმომადგენლებს, თუ იობსა და წინასწარმეტყველებს – რომელ უგუნურებას მივანიჭოთ უპირატესობა? იობის წიგნი, იერემიას გოდება, წინასწარმეტყველთა ქუხილი, აპოკალიპსის გრგვინვა ეჭვს არ ტოვებს საიმისოდ, რომ ბიბლიურმა „კერძო მოაზროვნეებმა“ არ დამალეს ადამიანური ყოფნის საშინელებანი და საკმარისად მტკიცენი და მამაცნი იყვნენ საიმისოდ, რომ პირდაპირ სახეში შეეხედათ იმისათვის, რაც მიღებულია იწოდებოდეს სინამდვილედ. და მაინც, – *Philosophiae perennis* – დიდი წარმომადგენლების საპირისპიროდ – სინამდვილის ძახილი მათ არ უხმობს გარდუვალობისადმი მორჩილებისაკენ. იქ, სადაც სპეკულატური ფილოსოფია ყოველგვარი შესაძლებლობების დასასრულს ხედავს და უნებისყოფოდ დაბლა უშვებს ხელებს, იქ ექსისტენციალური ფილოსოფია დიად და გადამწყვეტ ბრძოლას იწყებს. ექსისტენციალური ფილოსოფია არ არის რეფლექსია (*Besinnung*), რომელიც აწარმოებს სინამდვილის „დაკითხვას“ და ჭეშმარიტებებს ეძებს ცნობიერების უშუალო მონაცემებში; ის არის დაძლევა იმისა, რაც ჩვენს გონიერებას დაუძლეველი

ეჩვენება. „ღმერთისათვის, – დაუცხრომ-
 ლად იმეორებს კირკეგორი, – არაფერია შეუ-
 ძლებელი“. ამ ლაკონური ფრაზით აჯამებს
 ყველაფერს, რაც მან შეიტყო წმინდა წერილ-
 ისგან. შესაძლებლობანი განისაზღვრება არა
 უცვლელი ჭეშმარიტებების მიერ, რომლებიც
 მკვდარი ან მომაკვდავი ხელით არის ჩაწერ-
 ილი ქვეყნიერების წყობაში, შესაძლებლობანი
 ცოცხალი, უსრულყოფილესი არსების ხელშია,
 რომელმაც შექნა და აკურთხა ადამიანი. რა-
 ნაირი საშინელებანიც არ უნდა გამოგეცხა-
 დონ ჩვენს ყოფიერებაში (ვიმეორებ, არავის
 ისე არ შეუცვნია ისინი, როგორც წინასწარმე-
 ტყველებს, მეფსალმუნებს და მოციქულებს),
 ისინი მაინც არ აშიშვლებენ ჩვენ წინაშე
 „ჭეშმარიტებებს“ და არ გვეუბნებიან რომ
 შეუძლებელია მათი ამოჭედვა. მეფსალმუნე
 წამოიძახებს: „De profundis ad te Domine, cla-
 mavi“ (ლათ. – ჩემი დაცემიდან შემოგტირი, ღმერთო).
 საშინელი დაცემისა და სასოწარკვეთილების
 სირღმიდან ადამიანს უხმობს უფლისაკენ.
 წინასწარმეტყველთაგან და მოციქულთაგან
 გვსმენია: „სიკვდილო, სად არს შენი ძლევა,
 ჯოჯოხეთო, სად არს შენი გამარჯვება?“ ისი-
 ნი გვმოდვრავენ ჩვენ: ღმერთი რომ თანაო-
 ბს ყოველ ცოცხალ ადამიანში და რომ საბ-
 ოლოოდ ზეობს არა სინამდვილე, თავისი უს-
 ამართლობებით და დაუნდობლობით, არამედ
 ღმერთი, რომლის მიერ „ყოველი თმის ღერიც
 დათვლილია ადამიანის თავზე“. ღმერთი, რო-

მელიც არის სიყვარული, რომელიც სუფევს, რათა შეგვიშროს ცრემლი. სათქმელადაც არ ღირს, რომ ჩვენი გონებისათვის მთელი ეს ბრძოლა, ყველა აღთქმა, აღთქმებთან დაკავშირებული ყველა გატაცება, არის ბოდვითი ილუზია და სიყალბე. სიცოცხლის კანონი არ იქმნება ცოცხალი ღმერთის მიერ, სიცოცხლის კანონი სიყვარული კი არ არის, არამედ მარადიული შეურიგებელი მტრობაა. უკვე ელინთა დიდმა ფილოსოფოსმა „იცოდა“, რომ ბრძოლა არის მეუფე ყოველთა. საჭიროა გავაღმერთოთ არა ბიბლიური შემოქმედი, არამედ ქვა, სისულელე, არარა, ხოლო ქვის გამაღმერთებელი ადამიანისათვის გმირები ისინი კი არ არიან, ვინც ყოველივეს სანყისს, სათავეს და ფესვს სიყვარულში ხედავენ, არამედ ისინი, ვინც ცხოვრებაში ახორციელებენ მტრობის პრინციპს: არა მოციქულნი და წინასწარმეტყველნი, არამედ ჰანიბალი, რომელმაც უკვე ბავშვობაში დადო ფიცი, რომ უკუნითი უკუნისამდე შეიძულებდა რომს; ანდა კატონი, მისი *Caetamm censeo Carthaginem delendam esse*“ (ლათ. – გარდა ამისა მე ვფიქრობ, რომ კართაგენი უნდა დაინგრეს). სიცხადეების წინაშე ქედმოდრეკილი და ჭეშმარიტებათა შესახებ მათი დამკითხველი გონებისათვის მოციქულთა და წინასწარმეტყველთა ნაქადაგების სიყვარული – ბავშვური მგრძნობელობა, საბრალო სენტიმენტალობაა, რომელიც უკვალოდ იკარგება ისტორიის მორევში – ხოლო მოციქულთა

და წინასწარმეტყველთა გრგვინვა-ქუხილი – ღრუბლებიდან კი არ ისმის, არამედ ისტორიის სანაგვიდან – ხოლო ბიბლიის თქმულება პირველი ადამიანის ცოდვით დაცემის შესახებ – ნაიჟური და ყალბი გამონაგონია: სიცოცხლის ხე არა მარტო არ ნადგურდება შემეცნების ხის ნაყოფთაგან, არამედ სწორედ მათგან გამომდინარეობს და მათით არის განპირობებული. როგორც ჰუსერლმა გამოგვიცხადა: გონება დაადგენს, სიბრძნე უნდა დაემორჩილოს. „ნმ. იოანეს გამოცხადებაში“ გაცხადებულია, რომ ღმერთი არა მარტო ყველა ცრემლს მოგვწმენდს, არამედ იმ წყალობასაც მოგვანიჭებს, რომ სიცოცხლის ხის ნაყოფი ვიგემოთ. რომელი განათლებული ადამიანი, დათანხმდება იოანე მახარებელის სიტყვების შეწყნარებაზე, თუნდაც იმაზე, რომ სერიოზულად განიხილოს ისინი? ყველას სურს „იცოდეს“, ყველას სჯერა, რომ ცოდნა უკანასკნელი და დასრულებული ჭეშმარიტების მატარებელია – მან იცის თუ რა არის და რა არ არის, რა არის შესაძლებელი და რა შეუძლებელი. და ვერავინ ბედავს ცოდნით მოხვეჭილ ჭეშმარიტებებთან შეკამათებას. მაგრამ როგორ გაბედა კირკეგორმა, რომელთანაც მე გამაგზავნა ჰუსერლმა, დაენოო კამათი იქ, სადაც ამას ვერავინ ხედავს? როგორ გადაწყვიტა მან ებრძოლა იქ, სადაც ყველა ნებდება მტერს შეწყალების

იმედით? ამ კითხვაზე პასუხი ამავე დროს იქნება, ჩემდამი პასუხი მაქს შელერის მიერ დასმულ შეკითხვაზე.

ან – ან

ჰუსერლისათვის, ისევე როგორც კირკეგორისათვის, შუალედური გადანწყვეტილებანი ფილოსოფიაზე უარის თქმას მოასწავებდა. ორივეს წინაშე მთელი თავისი ყოფლისმომცველობით აღიმართა პრობლემა: Entweder-oder. ჰუსერლი სასონარკვეთილებამდე მიჰყავდა აზრს, რომ ჩვენი ადამიანური ცოდნა პირობითია, შეფარდებითი, გარდამავალი, რომ თვით ისეთი მარადიული და უყოყმანო ჭეშმარიტებაც კი, როგორიც არის „სოკრატე მონამლეს“, შეიძლება შეირყეს და რომ ის უკვე შერყეულია და აღარ არსებობს ანგელოზებისა და ღმერთებისათვის; არავითარი საფუძველი არა გვაქვს ვამტკიცოთ, რომ ის ოდესმე არსებობას არ შეწყვეტს, თვით ჩვენთვისაც, ჩვეულებრივ მოკვდავთათვისაც კი. და აქ ის, როგორც მკითხველს ახსოვს, გაუგონარი ძალითა და შემართებით აყენებს თავის Entweder-oder.¹⁰ ჩვენ ან ყველანი გიჟები ვართ, ან „სოკრატე მონამლეს“ არის ყველა ცნობიერი არსებისათვის თანაბრად სავალდებულო, მარადიული ჭეშმარიტება. ასევე მრისხანედ და საბედისწეროდ ჟღერს კირკეგორთან მისი

10 კირკეგორმა თავისი დისერტაციის შემდეგ შექმნილ პირველ დიდ შრომას სწორედ ასე უწოდა: „Entweder-Oder“.

Entweder-oder: ან ცნობიერების უშუალო მონაცემებში გონების მიერ გახსნილი მარადიული ჭეშმარიტებანი, მხოლოდ გარდამავალი ჭეშმარიტებანია, ხოლო ის საშინელებანი, რომელიც წილად ხვდა იობს, ან რომლებზედაც გოდებდა იერემია, ან ისინი, რომელთა შესახებაც ჰქუხდა იოანე თავის „გამოცხადებაში“, თვით მისივე ნებით, ვინაც შეჰქმნა სამყაროც, ადამიანებიცა და სამყაროს ბინადარნიც, გადაიქცევიან არარად, ლანდად, ისევე, როგორც არარად იქცევა გამოღვიძებული ადამიანისათვის კომმარული სიზმრის საშინელებანი, განუკითხავად რომ ეპყრათ მძინარეს ცნობიერება, – ან ჩვენ ვცხოვრობთ შემლილ სამყაროში. იობის, იერემიას, იოანეს და ყველა იმათი მოთქმის, გოდების, წუთისოფლის სამდურავის ძალისხმევით, ვისთვისაც „სინამდვილე“ კომმარად გადაიქცა, იწყება გამომჟღავნება, რომ სიცხადე (очевидность) – მის შესახებ ჰუსერლმა გვითხრა, რომ ის არ არის ზეციური ხმა, – არც ისე გაუდალახავია და გაუმართლებელია მისი დაუძლეველობის პრეტენზია. კიდევ ერთხელ უნდა ითქვას: თვით ცხადი უეჭველობების სუვერენული უფლებებისადმი ეჭვები, კირკეგორს წმინდა წერილმა უკარნახა: ადამიანური სიბრძნე, – როგორც იქ არის ნათქვამი, – სიგიჟეა ღმერთის წინაშე. თავისთავად ცხადის გადარჩენა წინააღმდეგობის კანონსაც არ შეუძლია. სიზმარეულ ხედვაში, – როცა ადამიანზე აღიძვრება ურჩხუ-

ლი, რომელიც მზად არის, მოსპოს და დაფერ-

ფლოს თვითონ ისიც და მთელი სამყაროც და ეს მაშინ, როცა თვითონ თავს გრძნობს პარალიზებულად, თავდაცვის უნარმოკლებულად, რომელიმე ორგანოს განძრევის ძალაც რომ არ შესწევს, – ხსნა მოდის წინააღმდეგობრივ ცნობიერებასთან ერთად; რომ კომმარი, რომლითაც არის ადამიანი შეპყრობილი, არ არის სინამდვილე, არამედ მხოლოდ გარდამავალი სნეულებაა. ცნობიერება ამბივალენტურია, რამეთუ მძინარე წინასწარმეტყველებს, რომ სიზმარში მყოფის ცნობიერება არ არის ჭეშმარიტი, – მაშასადამე, საკუთარი თავის გამანადგურებელ ჭეშმარიტებას. კომმარიდან რომ განთავისუფლდე, საჭიროა უკუაგდო წინააღმდეგობის „კანონი“, რასაც ემყარება ყველა თავისთავად ცხადი უეჭველობა და საღი აზრის მდგომარეობანი: უნდა გაბედო უზარმაზარი ძალისხმევა და გამოიღვიძო; სწორედ ამიტომაცაა ფილოსოფია, არა *Besinnung*, როგორც ჰუსერლი ამბობდა, არა რეფლექსია, რომელიც ძილს გამოუღვიძებელს ხდის, არამედ ბრძოლა (*Kampf*). ამაშია ჩემი ძირითადი უთანხმოებანი ჰუსერლთან. დაბადების „ნიგნთა“ იდუმალ თქმულებაში პირველი ადამიანის სიცოცხლის ხეს უპირისპირდება სიკვდილის მატარებელი ხე ცნობადისა. ცოდნით მოპოვებული ჭეშმარიტებანი გადაილახება ადამიანური ტანჯვით.

ვიცი, ძალზე კარგად ვიცი, როგორ შეაცბუნებს თანამედროვე ადამიანის გა-

ნათლებულ აზრს, ასეთი დაშვების შესაძლებლობა. არა მარტო ევროპული აზრი, – მთელი დანარჩენი სამყაროსგან ჰიმალაის გაუვალი მთებით გამოყოფილი ინდუსთა აზრიც, იგივე კალაპოტში მიედინებოდა, რომელშიც ევროპული. ბრაჰმანიზმი და უფრო მეტად ბუდიზმი, რომელიც ევროპელ განმანათლებლებს სათანადოდ არ აუთვისებიათ, მთლიანად გადის შემეცნებაზე, რომელიც ემყარება თავისთავად ცხად უეჭველობებს. არ შეიძლება გადაილახოს მოვლენათა კანონზომიერი მიზეზობრივი კავშირის პრინციპი, არ შეიძლება დაუდგეს დასასრული მეტემფსიქოზსა და კარმას, არ შეიძლება მარადი ჭეშმარიტების შეცვლა; რომ ყოველივეს, რასაც აქვს დასაწყისი, უნდა ჰქონდეს დასასრულიც, – ყველა ამ „არ შეიძლება“ უნდა დამორჩილება, ისინი უნდა მივიღოთ და შევეგუოთ. მართალია, საფუძველი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ დასავლურმა აზროვნებამ ინდური მსოფლმხედველობა იმ იდეების თარგზე გამოჭრა, რომელიც მისივე საკუთარ ისტორიაში წარმოიშვნენ და განვითარდნენ. ინდურ აზროვნებაზე მეფობს განთავისუფლების ანუ გამოსყიდვის იდეა, რომელსაც შეიძლება სულ სხვა საზრისი ჰქონდეს, ვიდრე ჩვენ გვგონია. გადმოცემის მიხედვით, თვითონ ბუდა სიკვდილის დადგომის ჟამს, სულ იმას იმეორებდა, რომ ყველაფერი, რასაც აქვს დასაწყისი, უნდა ჰქონდეს დასასრულიც – მაგრამ ის არანაკ-

ლებ ვნებიანად, ვიდრე იერემია ან იოზი, ლაპარაკობდა ადამიანურ ტანჯვებზე: ერთად რომ შეგვეკრიბა ადამიანთა მიერ დაღვრილი ცრემლები, უფრო მეტი საუნჯე მოგროვდებოდა, ვიდრე ოთხივე დიდ ოკეანეში. ისიც, იოზის მსგავსად, ხომ არ ცდილობდა ზღვათა ყველა ქვიშა გაეტოლებინა ადამიანური ტანჯვის საშინელებებთან? ოღონდ ბუდამ საჭიროდ ჩათვალა ეს დაემალა „თეორეტიკოსობის ადამიანების“ მძლეველის ნილბით. ცხადია, აქ არ არის ადგილი ამ აზრის გასაშლელად. მე მხოლოდ იმის ხაზგასმა მსურდა, რომ თვიცხადი უეჭველობებით მოჯადოებული ევოროპული აზროვნება, თავის თავს იმ „გამოცხადებულ“ ჭეშმარიტებაზე „აღმატებულად“ წარმოიდგენს, რომლისთვისაც ადამიანური ცრემლების ძალმოსილება აღადგენს ცხად უეჭველობებში აღმოჩენილ აუცილებლობებს; იგი აღგვითქვამს, რომ შემოქმედამდე ამამაღლებელ ცრემლებზე და არა უშუალო „მოცემულობების“ დამკითხველ გონებაზე გადის გზა სიცოცხლის საწყისებისაკენ, პირველწყაროებისკენ, ფესვებისაკენ.

***

და სწორედ ამაშია ჩემი პასუხი მაქს შელერისადმი და ამასთანავე, ჩემი ახსნა-განმარტება იმის შესახებ, თუ მე ასე არსებითად რატომ ვითვალისწინებ და ასეთ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას რატომ ვანიჭებ

ჰუსერლის ფილოსოფიას. ჰუსერლი იშვიათი სიმამაცით და თვით გამოჩენილ ადამიანთათვისაც კი – უჩვეულო სულისკვეთებით ბედავს დააყენოს ყველაზე არსებითი, ყველაზე ძნელი და ამასთანავე ყველაზე მტკივნეული საკითხი ცოდნის „საზრისის“¹¹ შესახებ.

შემეცნებას რომ საზრისი ჰქონდეს, საჭიროა მისი აბსოლუტურად აღიარება – და ყოველივე იმის მიღება, რასაც ის ჩვენგან მოითხოვს. გავალმერთოთ ქვა, მივიღოთ დაუნდობელი სისასტიკე. თვითონაც გავქვავდეთ, უარი ვთქვათ ყველაფერზე, რაც ჩვენ ყველაზე მეტად გვჭირდება და რაც ჩვენთვის ყველაზე ძვირფასია, როგორც ამას გვასწავლიდა თვით ჭეშმარიტების მიერ ნაიძულები ნიცშე. ანდა უკუვაგდოთ აბსოლუტური შემეცნება, ავჯანყდეთ მაიძულებელი ჭეშმარიტების წინააღმდეგ, რომლებიც სრულიად გაუგებარია, თუ რა უფლებით გვაიძულებენ და დავიწყოთ ბრძოლა თავისთავად ცხად მოცემულობებთან, რომლებიც ემპირიული არსებობის საშინელებას თვითნებურად აქცევენ ყოფიერების მარადიულ კანონებად. ახალ დროში პირველი გზა აირჩია ჰუსერლმა, მეორე კირკეგორმა, რომელთანაც მე ჰუსერლმა გამაგზავნა. როგორც უკვე ვთქვი, მოგვიწევს ან გავააბსოლუტუროთ ჭეშმარიტება და გავარელატიუროთ სიცოცხლე, ანდა უარი ვუთხრათ მაიძულებელ ჭეშმარიტებას, რათა

---

11 დედანშია «Значимость» (მთარგ.).

ვისხნათ ადამიანური სიცოცხლე. თავისთავად ცხადი უეჭველობების წინააღმდეგ ბრძოლა და მათი დაძლევა არის ფილოსოფიურ ენაზე გადათარგმნა ბიბლიური აღთქმისა, თუ გნებავთ, ბიბლიური გამოცხადებისა: ადამიანური სიბრძნე უგუნურებაა უფლის წინაშე. ჰუსერლი ამას გრძნობდა თავისი ყოვლისმომცველი ფილოსოფიური გენიით. სწორედ ამის გამო მაგზავნიდა კირკეგორთან, რომელშიც ჩემდა გასაოცრად, აღმოვაჩინე დოსტოევსკის ორეული; ხოლო დოსტოევსკი მთელი თავისი ნაწერებით მეხმარებოდა მოვმზადებულიყავი ჰუსერლთან საბრძოლველად: ვინ იფიქრებდა რომ ფილოსოფოსი გამაგზავნიდა თავის იდეურ მოწინააღმდეგესთან? რომ გონებისა და მისი უეჭველობების ჰიმნთა მეფსალმუნე დააფასებდა ადამიანს, რომელიც სამკვდროსასიცოცხლო ბრძოლაში ჩაება თავისთავად ცხად უეჭველობებთან?

***

გაიგო და დააფასო ჰუსერლი, შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ ჩანვდები მის უღრმეს შინაგან კავშირს კირკეგორთან. პირველი ქედს უდრეკს მაიდულებელ ჭეშმარიტებას და თვით გონების უეჭველობებში ხედავს გამოცხადებას, მეორე კი „შიშითა და ძრწოლით“ აღვსილი სულით, გამოცხადებას მიჰყვება იქ, სადაც გონებისათვის იწყება მარადიული არარა. პირველისათვის ზღვათა ქვიშანი გადანო-

ნის ადამიანურ ტანჯვებს, ხოლო მეორისთვის ადამიანურ ტანჯვას უფრო მეტი წონა აქვს ზღვათა ქვიშაზე. პირველი იმალება *parere*-ს უკან, მარადიულ მორჩილებაში, მეორე – მისწრაფვის ადამიანური გონებისაგან მივინყე-ბული გამოუცნობი და იდუმალი „*jubere*”.

შეიძლება თუ არა, იმედი ვიქონიოთ, რომ ჰუსერლისა და კირკეგორის გამომწვევი „*Entweder-Oder*” გარდაქმნის თანამედროვე აზრგონებას, გამოაღვიძებს მას მარადიული თვლემისაგან? არა მგონია. თანამედროვე ფი-ლოსოფოსების მთელი თაობა ფენომენოლო-გიის სკოლიდან გამოვიდა. ყველამ უღალატა ჰუსერლ-კირკეგორისეული *Entweder-Oder*-ს, ისინი ახალგაზრდობის წლებიდანვე იც-ნობდნენ ნიცშესაც და კირკეგორსაც, მაგრამ ამჯობინეს დაბრუნებოდნენ ძველ ლოზუნგს: „უკან კანტისაკენ“. კანტისაკენ, რომლისთვი-საც კირკეგორისეური აბსურდი მოასწავებდა *Schwarmerei und Aberglauben*-ის სფეროს და რომელიც მას ასე სძულდა და რომელზეც ასე აფრთხილებდა თავის მკითხველებს: „წმინდა გონების კრიტიკა“ მან ასეთი წინდახედულო-ბით შეარბილა „პრაქტიკული გონების კრიტი-კაში“. ღმერთისა და სულის უკვდავების პოს-ტულატებმა ადამიანს უნდა დაუცხროს შფო-თი, რომელიც „წმინდა გონების კრიტიკიდან“ მიღებული „ღმერთის სიკვდილის“ ამბავმა მო-ჰგვარა. მაგრამ განა გონებისათვის მისაღებია ეს პოსტულატები? განა გონება ყოველგვარი

ყოყმანის გარეშე არ მიაკუთვნებს მათ *Schwärmerei und Aberglauben*-ის სფეროს? ორი აზრი არ შეიძლება არსებობდეს: ყველაზე ფანტასტიკური ცრურწმენაა – დაუშვათ ღმერთის არსებობა ან ვირწმუნოთ სულის უკვდავება, სულ ერთია ვუნოდებთ ამ ჭეშმარიტებებს აქსიომებს, თუ პოსტულატებს! ადამიანს არ ძალუძს სიცხადეთა შეზღუდვა. დაე, წმ. წერილის აღფა და ომეგა – უწყება ცოდვით დაცემის შესახებ ენეროს ძველი ალექმის დასაწყისშივე, ხოლო სახარების ბოლოს ალექმა იმის შესახებ, რომ ღმერთი მოგვცემს სიცოცხლის ხის ნაყოფთა დაგემოვნების ნებას, განა ყველასათვის ცხადი არ არის, რომ ძველი ალექმაც და ახალი ალექმაც ფანტასტიკისა და ცრურწმენების სფეროდან გამოვიდნენ? განათლებული ადამიანი არასოდეს გაჰყვება ძველი, ველური ხალხის მიერ შექმნილი წიგნის ჭეშმარიტებას, ისევე, როგორც არ დათანხმდება იობის მოთქმა, იერემიას გოდება და აპოკალიფსის ქუხილი დაუპირისპიროს გონების განაზრებებს და მის თავისთავად ცხად მოცემულობებს. ფილოსოფია უარს არ იტყვის კანტზე.

* * *

ხომ არ ნიშნავს ეს იმას, რომ კირკეგორ-ჰუსერლისეული *Entweder-Oder* სამუდამოდ უარყვეს ადამიანებმა? რომ ჩვენ მისჯილი გვაქვს გავალმერთოთ ქვები, ვიქადაგოთ დაუნ-

დობელი სისასტიკე მოყვასისადმი, როგორც ეს გამოაცხადა გონებით შეპყრობილობის მომენტში ნიცშემ? და რომ კირკეგორისეული აბსურდი ადრე თუ გვიან ძირფესვიანად იქნება ამოძირკვეული ადამიანური ცნობიერებიდან? არა მგონია. ადამიანის სულიერი საქმიანობის ზოგად ეკონომიაში თავისთავად ცხდი მოცემულობების გადალახვის მცდელობებს აქვთ, მართალია შეუმჩნეველი, დაუფასებელი, მაგრამ უზარმაზარი მნიშვნელობა. და მე, უსაზღვროდ დავალებულად ვთვლი ჩემს თავს ჰუსერლისაგან, რომელმაც თავისი აზრის დაუძლეველი ძალით მიმიყვანა იქამდე, რათა დამეწყო ბრძოლა იქ, სადაც ყველა „ვთვლით“, რომ არ არსებობს გამარჯვების იმედი. მაგრამ რომ ებრძოლო, უნდა შეწყვიტო „დათვლა“. ეს მე ჰუსერლმა მასწავლა. მართალია, თვით ჰუსერლის წინააღმდეგ ამბოხი მომიწია, მაგრამ მაშინაც ვხედავდი და ახლაც ვხედავ მასში დიდ, უდიადეს ფილოსოფოსს ჩვენი დროისა.

ფრაიბურგიდან გამოგზავნილი კოტე ბაქრაძის წერილი მეუღლის, ნინო დიასამიძისადმი დათარიღებული 1924 წლის 27 აპრილით, ინახება კოტე ბაქრაძის პირად არქივში. პირველად გამოაქვეყნა პროფ. ედუარდ კოდუამ ნიგნში „ექსისტენციალიზმი ფილოსოფიის შესახებ“. 1984 თსუ გამომცემლობა.

კოტე ბაქრაძე ფრაიბურგის უნივერსიტეტში იქნა მივლინებული თბილისის უნივერსიტეტიდან ფილოსოფიის პრობლემატიკის შესასწავლად და უახლესი მიმდინარეობების გასაცნობად. იქ ის უშუალოდ მუშაობდა XX საუკუნის ფილოსოფიის ფუძემდებლებთან. შემეცნების თეორიის საკითხებს სწავლობდა ჰაინრიხ რიკერტის სემინარებზე და ლექციებზე. ფენომენოლოგიას ეუფლებოდა ედმუნდ ჰუსერლის ხელმძღვანელობით; ხოლო ონტოლოგიის ახალი გზების პრობლემებს მარტინ ჰაიდეგერის სემინარებზე ეცნობოდა. კოტე ბაქრაძის გამოკვლევებმა ჰუსერლის ფენომენოლოგიის შესახებ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა XX საუკუნის ქართული ფილოსოფიური აზრის განვითარებაში, საქართველოში ფენომენოლოგიური კვლევების ათვისებისა და გაშლის საქმეში.

კოტე ბაქრაძე

შეხვედრა ჰუსერლთან

„მივედი ჰუსერლთან... მომიხდა მოცდა, ორი იაპონელი პროფესორი ჰყავდა. გამოვიდა ჩემთან, ბოდიში მოიხადა, ცოტა უნდა მოითმინოთო. ისარგებლეთ ჩემი წიგნთსაცავით, წაიკითხეთ რამეო, ერთბაშად იღება კარი და ფრაუ ჰუსერლი გამობრძანდა... გააბა ლაპარაკი ჩემი კაცი დიდ რაღაცას წერსო, თავისი სისტემა გააუმჯობესაო. წინათ ცალმხრივად ჰქონდაო დანერგილი, ისე, როგორც, მაგალითად, თქვენთან თბილისში ყაზბეგზე რომ ავიდეს კაცი და მერე ეს მთა აღწეროს მხოლოდ ერთი მხრიდან, საიდანაც თბილისიაო. ეს სწორი აღწერაა, მაგრამ ცალმხრივიო, ახლა ჩემმა კაცმა მეორე მხარეც დაინახა და იმაზეც წერსო. ბოლოს გამოვიდნენ იაპონელები და შევედი მე. დაიწყო ლაპარაკი, გინდა თუ არა, ერთი წლის განმავლობაში ჩემი წიგნები იკითხო, სხვაში არ ჩაიხედო. მკითხა, თუ წაიკითხეთო ჩემი წიგნები კალმით ხელში, ვუთხარი – „ლოგიკური გამოკვლევები“ წაიკითხე-მეთქი. როგორ თუ წაიკითხო, ორ თვეში რას გაიგებდითო. დილთაიმ მითხრაო, რომ ერთი წელიწადი კითხულობდა და ძლივს გაიგოო და თქვენ ორ თვეში რას გაიგებდითო. ფილოსოფოსებს არ ესმითო. სულ თავისთავზე ლაპარაკობდა, როგორ წავიდა წინ, როგორ შეცვალა ცნებები. რასაკვირველია, წინანდელი შეცდომა არ იყო,

მხოლოდ ცალმხრივი იყო. როგორც, მაგალითად, კაცი კავკასიის რომელიმე მთაზე ავიდა, შემდეგ შეგიძლია ამას ფრაუ ჰუსერლის სიტყვები მიუმატო, იგივე იქნება: სიტყვა-სიტყვით ჰუსერლის ნათქვამი დაემთხვა ფრაუ ჰუსერლისას. მერე დამიწყო თავის ფენომენოლოგიაზე ლაპარაკი. ამბობენ, რომ კოლუმბმა ამერიკა აღმოაჩინაო. მართლა ამერიკა კი არ აღმოაჩინა, არამედ ერთი პატარა კუნძული, მინის პატარა ნაწილი და მერე კი მთელი ამერიკა სხვებმა დაიარეს და აღწერესო, ასე რომ, ყველა შემდეგ მოსულმა იგივენაირი აღმოჩენა გააკეთაო. კოლუმბმა მხოლოდ საფუძველი მისცაო. ფენომენოლოგიაც ასეაო. აქ დიდი სამუშაო ველია. მე მხოლოდ მეთოდი აღმოვაჩინე და პირველად გამოვიყენე. ახლა ყველას, თქვენც შეგიძლიათ იმ უზარმაზარ ველში თქვენი აღმოჩენები გააკეთოთ. თქვენ ჩემი წიგნები იკითხეთო. თუ გითხრეს, ან სადმე წაიკითხოთ, რომ მე ვცდები, არ დაიჯეროთო, ვინც ამას იტყვის, „ვერ ხედავსო“. ჩემს ფენომენოლოგიაში კი მთელი საქმე „ხედვაშიაო“. მე რომ გეუბნებით, უნდა დამიჯეროთ, იმიტომ კი არა, რომ მე ვთქვი, არა მე ძალიან ბევრი შეცდომა დავუშვით, მაგალითად, რედუქციების განმარტებაში. ძალზე ვინროდ მესმოდა ფენომენოლოგია და სხვებიც ჩამომითვალა. ჩემი მოწაფეები იმისთანა რამეს დაინახავენ, რომელსაც მე ვერ ვხედავდიო და მეტყვიან – ეს ასე კი არ არ არის, არამედ ისეო.

ირაკლი ბრაჭული ქეთი ცხვარიაშვილი

ედმუნდ ჰუსერლის ფენომენოლოგია და
ლევ შესტოვის „ადოგმატური აზროვნება“

დიალოგის საერთო ნიადაგი

„ჭოი, ამოო სურვილებო, კაცთა მოდგმისა
რარიგ მცდარია ეგ უმნეო სილოგიზმები“.

დანტე ალიგიერი,
სამოთხე, ქება XII

ლევ შესტოვისა და ედმუნ ჰუსერლის ფილოსოფიური დიალოგი შთაგონებულია აზროვნების ახალი ორიენტირით, რომელსაც შესტოვი „ადოგმატურ აზროვნებას“ უწოდებდა, ხოლო ჰუსერლი ფენომენოლოგიას. ორივე ფილოსოფოსი თვლიდა, რომ დასავლური აზროვნების ტრადიციაში კაუზალობის პრინციპის გაბატონებამ მცდარ გზაზე დააყენა მთელი ევროპული კაცობრიობა. ამ პრინციპის მიხედვით, ყვალაფერი წინასწარ არის დადგენილი და გადანყვეტილი – მე არჩევანი არა მაქვს. ჰუსერლი ამბობდა: „ცალმხრივი ინტელექტუალიზმი შეიძლება ადამიანს უბედურებად ექცეს“. ჰუსერლი და შესტოვი გვაფრთხილებენ, რომ საფრთხე ემუქრება თავისუფლების იდეას, რაც მათი აზრით, აზ-

როვნებისა და ყოფიერების ჭეშმარიტ არსებას შეადგენს. შესტოვი წერს: ღმერთი არასოდეს გვაიძულებს! ეს იმას ნიშნავს, რომ არსებობს არჩევანის შესაძლებლობა, სხვაგვარად შესაძლებლობის ფონზე ახალი არჩევანის პერსპექტივით. უკვე განხორციელებულ აქტებს, არ უნდა მიენიჭოს აბსოლუტური უცვლელი მნიშვნელობა, რაც იმის პირობაა, რომ უფრო და უფრო მაღალი ხარისხითა და ინტენსივობით გამოვლინდეს ადამიანური ყოფიერების ახალი შესაძლებლობანი. ჰუსერლის ფენომენოლოგია და შესტოვის „ადოგმატური აზროვნება“ ფოკუსირებული არიან ცნობიერების წარმომქმნელ და გარდამქმნელ აქტებზე. მათ შორის პრინციპული აზრთასხვაობაა იმაში, რომ ამ ორიენტირს შესტოვი უწოდებდა „რწმენას“, ხოლო ჰუსერლი აზროვნების სპეციფიკურ დისპოზიციას, რომლის სამუალებითაც შესაძლოა წმინდა ცნობიერების ველზე გასლვა და არსთაჭვრეტა (Wesensschau), არსთათანაზიარება, ნებისმიერი განცდა-აქტის რედუქცირება (მიყვანა) წმინდა არსებამდე (eidos). ასეთი „რედუქციები“ მუდმივად ხელახლა უნდა განახლდეს. ჰუსერლისეული არსთა განჭვრეტა და შესტოვისეული „რწმენაც“ გულისხმობს ცნობერების რადიკალურ სიფხიზლეს; დაუშვებელი და დამღუპველია გონების ტრანსი, ყალბი სქემების ტყვეობაში ყოფნა. აზროვნება მხოლოდ უნივერსალური ექვის ქურაში გამობრძმედილი სიცხადის გზას

უნდა მიჰყვეს. შესტოვისათვის უპირველესი და ყველაზე დიდი სიცხადეა ბიბლიური რწმენა, ხოლო ჰუსერლისთვის ფილოსოფიური აზროვნება, რომელიც თავისი არსების მიხედვით არის მკაცრად ეიდეტური მეცნიერება ანუ ფენომენოლოგია.

მერაბ მამარდაშვილი აღნიშნავდა, რომ „უაზროვნების ზონები“ კაცობრიობის ისტორიის მუდმივი თანმხლებია. ზოგჯერ ისინი კოლოსალური „შავი ხვრელის“ სახეს იღებენ და შთანთქმით ემუქრებიან ცოცხალი აზროვნების ყოველგვარ გამოვლენას. შესტოვის „ადოგმატური აზროვნების“ ამოცანაა „აზროვნების შავი ხრელიდან“ თავის დაღწევა. აზროვნება, რომელიც თავისთავად ცხადი აქსიომების წანამძღვრებიდან გამომდინარეობს თავისმოტყუარების სენით არის შეპყრობილი. უაზროვნების სტიქიაში შთანთქმის სიმპტომებია გავრცელებული გამოთქმები: „ბუნებრივია“, „ეს ხომ თავისთავად ცხადია!“, „რა თქმა უნდა“ – ეს სასტიკი და დამლუპველი ჰიპერბოლები გონების სრული დაბნელების მაუწყებელია. შესტოვი წერს: „რაც არ უნდა აიღო აზრის უეჭველ წანამძღვრად, სანყისად, – ყოფიერება, გონება, თავისუფლება, აუცილებლობა, რწმენა, ცოდნა, პროგრესი, საღი აზრი – საბოლოო შედეგი ერთი იქნება – თავისთავად ცხადი თავისმოტყუებად შემოგვიბრუნდება“ (Л. Шестов, Апофеоз Безпочвенности, М., 2000).

ალბერ კამიუს ცნობილ „სიზიფეს მითში“

საგანგებო განხილვის საგანი გახდა ჰუსერლი-
სა და შესტოვის კონცეფციათა განსხვავებისა
და მსგავსების საკითხი. როცა ჰუსერლი არ-
სთაჭვრეტაზე ლაპარაკობს, – შენიშნავს კა-
მიუ, – ჩვენ გვეჩვენება, რომ პლატონს ვუს-
მენთ, მაგრამ არ არსებობს ერთი იდეა, რო-
მელიც ყველაფერს ახსნიდა; არის არსებათა
უსასრულო მრავალფეროვნება, რომელნიც
საზრისს ანიჭებენ უსასრულო ობიექტებს.
ფენომენოლოგია ვარდება რაღაც აბსტრაქ-
ტულ პოლითეიზმში „(A. Camus, *Le mythe de
sisyphe/ Essai; sur l'absurde/ P.*, Gallimord, 1942
გვ. 47-48)“ გონების აბსოლუტური და მკაც-
რი იდენტობა თავის თავთან, რომელსაც ჰუ-
სერლი მოითხოვს, ჩემთვის მიუწვდომელი და
აბსურდულია. ასეთია ის გეომეტრიული ველი,
რომლზეც ღვთიური გონება ადგენს ჩემი გონ-
ების კანონებს. აქ მე აღმოვაჩენ იგივე „მეტა-
ფიზიკურ ნახტომს“, რასაც რელიგიური ფი-
ლოსოფია აკეთებს; რაც შესტოვისთვის არის
რწმენის საგანი, ის ჰუსერლისთვის არის მარა-
დიული უსასრულო გონება.

ფენომენოლოგიაში გვეხსნება არა ტრადი-
ციული სუბსტანციური ტიპის უნივერსალური
გონება, არამედ უსასრულოდ მრავალი უნი-
ვერსუმების რეალიზაციის ველი.

ჰუსერლის ფილოსოფიის დალაგება,
სულ ერთია, იქნება ის სასწავლო მიზნით თუ
სისტემატური გამოკვლევების მიზნით, ძალიან
ძნელი და მძიმე საქმეა. საქმე ისაა, რომ თვი-

თონ ჰუსერლს არ ჰქონდა თავიდანვე ყველაფერი გარკვეული. მან თანდათან გამოიმუშავა ფენომენოლოგიური მიდგომები.

თემატური შემობრუნებები და შეხედულებათა „ნელი ზრდა“ ჩანს მის ძირითად შრომებში: „ლოგიკური გამოკვლევები“ (1990-1901), „ფილოსოფია როგორც მკაცრი მეცნიერება“ (1911), „იდებები წმინდა ფენომენოლოგიისა და ფენომენოლოგიური ფილოსოფიისათვის“ (1913), „კარტეზიანული მედიტაციები“ (1929), „ევროპულ მეცნიერებათა კრიზისი და ტრანსცენდენტალური ფენომენოლოგია“ (1936). არ არის აუცილებელი ჰუსერლის შემოქმედებითი ბიოგრაფია წარმოვიდგინოთ როგორც ერთიანი ფილოსოფიური სისტემის აგების პროცესი. მკვლევრებს შენიშნული აქვთ, რომ მის შრომებში გვხვდება მნიშვნელოვანი და ხშირად ძნელად განსამარტავი ცვლილებები (К. Бакрадзе, Очерки по истории новейшей и современной буржуазной философии, 1960, Тб. с. 506-507). ჰუსერლის ნაშრომები შედგება მრავალი ათეული პარაგრაფისაგან, რომლებიც თავის მხრივ სიახლისა და აღმოჩენების შემცველი გამოკვლევებია. ეს გარემოება თითქმის შეუძლებელს ხდის, (ყოველ შემთხვევაში ერთი რომელიმე ავტორისათვის) ჰუსერლის მემკვიდრეობის სრულყოფილ სისტემატიურ გამოკვლევას.

ჰუსერლის ფილოსოფიური შემოქმედება ძიებების, აღმოჩენებისა და ახალი ჰორი-

ზონტების გახსნის დაუბოლოებელ პროცესს წარმოადგენს. ჰუსერლის თითოეული აზრი თუ მეთოდური მითითება, თავიდანვე არ იყო (არც შეიძლებოდა ყოფილიყო) ცალსახად განსაზღვრული. დაძაბული და ხანგრძლივი მედიტაციების შედეგად თანდათან ირკვეოდა და ზუსტდებოდა ფენომენოლოგის ზოგადი მიზანდასახულობაც.

მთელი სამყარო, რომელშიც შედის ადამიანი და ადამიანური მე-ები, როგორც კერძო რეალობანი, თავისი არსის მიხედვით შიშველი ინტენციონალური არსია. ყველაფერი რაც „არის“, არის იმდენად, რამდენადაც მიმართებაშია. როგორც ცალკე აღებული ნივთები, ასევე მთელი სამყაროც „მიმართების“ გარეშე რეალობას მოკლებულია (*Ideen zueiner reinch Phanomenologie und phanomenologische philoso-phi, Halle, 1913, p. 93*).

„სამყარო“ რაღაც ჯერ აბსოლუტურად არსებული კი არ არის და მერე კი არ უკავშირდება რაღაცას, „სხვას“, არამედ იგი სრულიად არაფერი არ არის აბსოლუტური აზრით. სამყაროს სულაც არ აქვს „აბსოლუტური არსი“. მას ისეთივე „რაღაცის“ არსება აქვს, რაც პრინციპულად მხოლოდ ინტენციონალურია, ანუ არის ისეთი, რაც ცნობიერების მიერაა წარმოდგენილი და გამოვლენილი.

მოდღერება რეგიონულ ონტოლოგიებზე

მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა ჰუსერლის მოძღვრებას „რეგიონული ონტოლოგიების“ შესახებ. ჰუსერლი არაერთხელ მიუთითებს, რომ ევროპულ მეცნიერებათა განვითარება დამოკიდებულია ამ „უპრინციპულეს საფუძველზე“.

მეცნიერებათა კანტისეული „ტრანსცენდენტალური დაფუძნება“ მეცნიერებათა ერთიანობის შესახებ მოძღვრებაა, რომელიც ინტერსუბიექტურობის უნიტარულ მოდელს ემყარება. ყოველი მეცნიერება იმდენად არის მეცნიერება, რამდენადაც „უნივერსალური მათეზისის“ რეგულაციებს ექვემდებარება.

ჰუსერლმა მეცნიერებათა უნიტარული მოდელი „რეგიონული ონტოლოგიების“ მოდელით შეცვალა, რამაც გზა გაუხსნა თანამედროვე მეთოდოლოგიურ პლურალიზმს. (დ. ლიტლი, სოციალური ახსნის მრავალფეროვნებები. შესავალი სოციალურ მეცნიერებათა ფილოსოფიაში, თსუ გამომცემლობა, 2013, გვ. 344-342). არსებულთა სხვადასხვა რეგიონების ადეკვატური ანალიზი შესაძლებელია მხოლოდ შესაბამისი სააზროვნო წარმონაქმნების მეშვეობით.

ჰუსერლის მიხედვით, ემპირიულ საგანთა „რეგიონი“ სპეციფიკურ რეგულაციებს ექვემდებარება. ყოველი ემპირიული საგნობრივი ქმ-

ნის სპეციფიკურ ველს, რომელსაც უნდა იკვლევდნენ შესაბამისი რეგიონული მეცნიერებანი ანუ რეგიონული ონტოლოგიები. ეს რეგიონული მეცნიერებანი შეიძლება გაიშალონ თავიანთი უსასრულო მრავალფეროვნებით და უსასრულო ასპექტებით. მათი ამოსავალია „ბუნების რეგიონის“ საკუთრივი ეიდეტური დასაბამი. ამ ფუნდამენტზე შეიძლება დაშენდეს ყველა ფაქტისმეცნიერება და ბუნებისმეცნიერებათა ყველა სახეობა. იგივე ითქმის ნებისმიერ რეგიონზე.

ფაქტის მეცნიერებანი „ფაქტის“ რეალობას განსაზღვრავენ სივრცულ-დროული პარამეტრების მიხედვით. ფაქტობრივია ის, რასაც თავისი დროითი ხანგრძლივობა და სივრცული ადგილმდებარეობა აქვს. სხეულებრივი „ყოფნა“, მას შეიძლება დროისა და სივრცის ნებისმიერ სხვა მონაკვეთშიც ჰქონდეს (ერთიანი სხეულებრივი კონფიგურაციით), სადაც ასეთივე ხასიათის „რეალური“ იქნებოდა. ე.ი. მისი „რეალობის“, ნამდვილობის თუ „ფაქტობრიობის“ არსი არ შეიცვლებოდა; ე.ი. შეიძლება შეიცვალოს ისე, რომ მისი ფაქტობრიობა უცლველი დარჩეს.

ამგვარი ყოფიერება „შემთხვევითია“! რატომ? იმიტომ, რომ თავისი არსების მიხედვით სხვაგვარად ყოფნა შეუძლია. ასეთი რეგულაციებით მონესრიგებული საგნები თავისთავად განხილულნი, „შემთხვევითნი“ არიან. ჰუსერლმა გადატრიალება მოახდინა

გაბატონებულ შეხედულებებში, რომ ბუნების კანონები ობიექტურნი და აუცილებელნი არიან, სინამდვილეში ამ „რეგიონის“ ფაქტობრივი მდოგმარეობა ჭეშმარიტებათა გარკვეული არსების კუთვნილებაა. როგორც მთელ ამ „რეგონს“ აქვს თავისი არსი, ასევე ყოველ ინდივიდუალურ საგანსაც თავისი საკუთარი არსება აქვს.

ჰუსერლი აკეთებს მნიშვნელოვან დასკვნას: არ შეიძლება ბუნების კანონთა შეზღუდული საყოველთაოობის აღრევა არსის საყოველთაოსთან და ე.წ. „ედეტურ აუცილებლობასთან“.

ამდენად, ყოველი ინდივიდუალური მჭვრეტელობა შეიძლება არსის ჭვრეტად (იდეაცია) გადაიქცეს. ეს შესაძლებლობა განხორციელდება მხოლოდ მაშინ, როცა განჭვრეტის აქტში განიჭვრიტება წმინდა არსი ანუ ეიდოსი.

ეს ითქმის ყველა ნივთობრივთან დაკავშირებითი. იგივე ითქმის ყველა სხვა რეგიონის თუ „რეგონულ ონტოლოგიასთან“ დაკავშირებითაც საერთოდ. ისევე როგორც ინდივიდუალური ემპირიული მჭვრეტელობისათვის მოცემულია ინდივიდუალური საგანი, ასევე არსთაჭვრეტისათვის მოცემულია წმინდა არსი. „აქ ადგილი აქვს არა მარტო გარეგნულ ანალოგიას, არამედ რადიკალურ დამთხვევას. არსისჭვრეტაც, რა თქმა უნდა, მჭვრეტელობაა, ისევე როგორც ეიდეტური საგანიც საგანია“ (Ideen... p. 10-11).

ეს თვითნებური ფანტაზია კი არ არის, არამედ საგნისა და ცნობიერების არსობრივი კორელაციურობის ბაზისური ჭეშმარიტებაა. ინდივიდუალური საგნის ცნობიერება საგანს მის სხეულებრივ თვისებაში სწვდება; ამის მსგავსად არსისჭვრეტაც არის იმ რაღაცის ცნობიერება, რაზეც მისი ჭვრეტაა მიპყრობილი; რაც ჭვრეტის აქტში მისივე კორელაციური მოცემულობაა. მაგრამ ის, ისეთი „რაღაცა“ რისი წარმოდგენა და ნათლად გააზრება შესაძლებელია სხვა აქტში. ნამდვილი მჭვრეტელობა ანუ მჭვრეტელობა მისი არსების მიხედვით, არის სწორედ არსისმჭვრეტელობა (Wesensschau). რადიკალური ნათესაობა ინდივიდუალურ-ემპირიულ მზერასა და არსისჭვრეტას შორის იმაზე მიუთითებს, რომ არ შეიძლება მათი ერთმანეთისაგან მოწყვეტა. მათი შეხების წერტილების იგნორირება, მაგრამ ეს არაფერს არ ცვლის იმ მხრივ, რომ მჭვრეტელობის ეს ორივე სახე პირნციპულად განსხვავდება ერთმანეთისაგან (Ideen, p.12).

ფენომენოლოგია რადიკალურად უკუაგდება სიტყვა „ეიდოსთან“ დაკავშირებულ ყოველგვარ მისტიკურ ბუნდოვანებას. ეიდოსის ანუ წმ. არსის ჭვრეტა ისევე კარგად შეიძლება განხორციელდეს რეალურ მოცემულობებში, როგორც თავისუფალი ფანტაზიით წარმოსახულ ველზე. წარმოსახველმა მჭვრეტელობამ შეიძლება განახორციელოს წმინდა არსთა განჭვრეტა მოგონების, მხატვრული

თხზვის, რელიგიური აქტების და სხვა მსგავსი მოცემულობების „იდეირების“ მეშვეობით.

ფაქტობრივისა და ეიდეტურის გამიჯვნის თეზისს ემყარება მეთოდური განსხვავება ფაქტისმეცნიერებათა და არსისმეცნიერებათა შორის. გამოცდილების მეცნიერებანი, ემყარებიან ცდის, ექსპერიმენტის მონაცემებს, გამოცდილება არის მათი განუყოფელი აქტი, ხოლო არსისმეცნიერებანი სინამდვილეებს კი არ იკვლევენ, არამედ „იდეალურ სინამდვილეებს“. ეს ქმნის წმინდა ეიდეტური მეცნიერების არსებას. გეომეტრია და მათემატიკა პრაქტიკული მეცნიერებანია და მათ უნდა გაემიჯნოს წმინდა ლოგიკა და ფენომენოლოგია. ფენომენოლოგია პრინციპულად გამორიცხავს ემპირიულ მეცნიერებათა შემეცნებითი შედეგების ყოველ ჩართვას ეიდეტურში. ფაქტობრივისაგან ყოველთვის მხოლოდ ფაქტობრივი გამომდინარეობს და არა ედიოსები. ფენომენოლოგია მკაცრად იცავს ყველა ეიდეტური მეცნიერების დამოუკიდებლობას ფაქტის – მეცნიერებებისაგან. სამაგიეროდ არც ერთ ფაქტისმეცნიერებას არ შეუძლია სრულყოფილი განვითარება ეიდეტური მეცნიერებისაგან დამოუკიდებლად.

ემპირიულ საგანთა ყოველ „რეგიონს“ და „წმინდა რეგიონულ არსს“, შეესატყვისება რეგიონული ეიდეტური მეცნიერება ანუ რეგიონული ონტოლოგია, რომელიც შეიძლება გაიშალოს სპეციალური ტიპის ონტოლოგიურ დის-

ციპლინათა მთელი კომპლექსის სახით. ყოველ ფაქტისმეცნიერებას თავისი ფუნდამენტი აქვს ეიდეტურ მეცნიერებაში.

ყველა ბუნებისმეტყველური ემპირიული მეცნიერების ბაზისს ქმნის საერთოდ ბუნების შესახებ რეგიონული ეიდეტური ონტოლოგია. იგივე ითქმის ნებისმიერი რეგიონისათვის. ყველა ემპირიული მეცნიერება უნდა დაეფუძნოს მხოლოდ მის შესაბამის რეგიონულ ონტოლოგიებს და არა ყველა მეცნიერებისათვის საერთო წმინდა ლოგიკას. ყოველ ინდივიდუალურ მოვლენას თავისი არსი აქვს, რომლის წვდომა შეიძლება ეიდეტური სინმინდით (Ideen, p. 60).

ბუნებრივი განწყობის დოგმატიზმი და მისი რადიკალური შეცვლა – „ბრჭყალებში ჩასმა“

ჰუსერლის მთავარი დევიზი „უკან საგნები-საკენ!“ მოგვიწოდებს ჭეშმარიტებას ვწვდეთ დედანში საგნის მოცემულობით. საგნობრივი ვითარების ინტუიციური ხედვა ჭეშმარიტების წვდომის გარანტია. ამ გზას თუ მივყევით ვერავითარი თეორია, იდეოლოგია, ცრურწმენა გზიდან ველარ აგვაცდენს. ჭეშმარიტების სახე არის ის, რაც მან გვიჩვენა, გამოგვიჩინა, გამოგვიმჟღავნა „ინტუიციამი“.

ფ. ბეკონის ემპირიზმი ითხოვდა გონების

განმენდას იდოლებისაგან. ერთადერთი ავტორიტეტი ჭეშმარიტების საკითხებში გახდა ავტონომიური გონება. ევროპული აზროვნება ბეკონის მონოდებებმა განსაზღვრა: ცოდნა ძალაა! უკუვაგდოთ საგნობრივ-ცდისეულ ვითარებასთან შეუთავსებელი ყველა „უსაგნო“ ცრურწმენა! ემპირიული ცდის სარწმუნოება ემყარება ინდუქციურ დასკვნას, ანუ ფაქტების განზოგადებით მიღებულ დაშვებებს და ვარაუდებს. რამდენად სარწმუნოა ასეთი დასკვნა? – კითხულობს ჰუსერლი. ბეკონი თანამედროვე მეცნიერების დამწყები და მამათავარი გახდა. ინგლისის ამ ლორდ-კანცლერმა „მეცნიერებათა დიადი ალორძინების“ პროექტი შეადგინა, რომლის მიზანია შემეცნებითი გზით ბუნებაზე გაბატონება. მეცნიერული ცოდნა კაცობრიობის პროგრესისა და კეთილდღეობის საფუძველი ხდება. ინდუქციური ლოგიკა, აღმოჩენათა ლოგიკაა და ამიტომ წინსვლის გარანტიას იძლევა. ინდუქციონისტი რომ გახდეს, უნდა განიწმინდოს თანშობილი და შეძენილი ცრურწმენებისაგან, ანუ იდოლებისაგან. დასაძლევია ოთხი მთავარი იდოლა: გვარის, გამოქვაბულის, მოედნის და თეატრის. ინდუქციონისტი ემყარება ვარაუდს, რომ „საგნები ხვალაც ისევე მოიქცევიან, როგორც დღეს“. ინდუქციური დაშვებები უსაფუძვლოა, დედუქციური დასკვნა უსასრულო რეგრესის ნაკლს შეიცავს. ბერტრან რასელმა ინდუქციონისტი იმ ინდაურს შეადარა, რომელსაც

ფერმაში 9 საათზე საკენკს უყრიან და ამ ფაქტიდან ის ასკვნის, რომ „9 საათზე საკენკს მიყრიან“ ჭეშმარიტი დებულებაა. მაგრამ ინდუქციონისტი ინდაური მნარედ შეცდა. შობის წინა დღეს 9 საათზე მას თავი მოჰკვეთეს.

ჰუსერლმა ერთგან შენიშნა: ნამდვილი თანმიმდევრული ემპირისტები, ჩვენ, ფენომენოლოგები ვართო, ცდის პრინციპი, რომ ბოლომდე დავიცვათ ბეკონისგან განსხვავებული გზა უნდა მოვნახოთ: დავკითხოთ უშუალოდ საგნები თავიანთ თვითმოცემულობებში. ვერ დავემყარებით ცდის განყენებით (ინდუქციით და დედუქციით) მიღებულ მონაცემებს. ჩვენ არ შეგვიძლია წანამძღვრად ვიგულოთ რამე მაჩვენებელი. ე.ი უნდა გავთავისუფლდეთ ყოველგვარი წანამძღვრებისაგან. ეს მეთოდური სკეფსისი გამოიყენა დეკარტემ და მიიღო უეჭველი დებულება – „ვაზროვნებ, მაშასადამე ვარსებობ“. ჰუსერლი დეკარტესგან განსხვავებით, მოითხოვს რეალობის მსჯელობისაგან რადიკალურ შეკავებას (Epoche).

„ბუნებრივი განწყობა“ მყარი ფიქსირებული განწყობაა, რომელიც გრძელდება ბუნებრივი ფაქტობრივი არსებობის მთელ მანძილზე. ეს ისაა, რაც გამოცდილებისეულად არის ჩვენთვის ცნობილი ყოველგვარ აზროვნებამდე, რაც კოგნიტური ოპერაციების უწინარესად მოცემულ „ყოფიერების“ ცოდნას ემყარება. აქ და ეხლა მოცემულობის უეჭველობის საზრისი წინასწარ არის ნაგულისხმევი. ამ საზრისის

სახელია „კაუზალობა“, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების საყოველთაოობა. ეს „საზრისი“ მიღებულია უკრიტიკოდ, დოგმატურად. ესაა ბუნებრივი განწყობის დიდი ნანამძღვარი და „გენერალური თეზისი“. სწორად ამ თეზისს ემყარებიან პოზიტიური მეცნიერებანი.

ჩვენ, როგორც მოაზროვნე ფილოსოფოსებმა, სწორედ ეს დიდი ცრურწმენა უნდა გაფანტოთ, კრიტიკული განხილვის თემად ვაქციოთ ბუნებრივი განწყობის გენერალური თეზისი. პირველი ნაბიჯი (ოპერაციაა) რაც უნდა გადავდგათ, ესაა ბუნებრივი განწყობის გენერალური თეზისის „ბრჭყალებში ჩასმა“ ანუ მისგან თავის შეკავება. სწორედ ამ ოპერაციას უწოდებს ჰუსერლი ბერძნულ სიტყვა Epoche-ს.

„ეპოქე“ ოპერაციაა, რომლის ძალითაც ჩვენი გაფილოსოფოსება ხდება. ეპოქეს მეშვეობით ნეიტრალიზდება ფაქტიტეტი (Faktizität). ჩვენ ვათავისუფლებთ „ფაქტების“ ტყვეობიდან. ეპოქეს აქვს ემანსიპაციური (გამათავისუფლებელი) ფუნქცია.

ბუნებრივ განწყობაში ჩვენ ნაივურად, უზრუნველად ვცხოვრობთ აღქმასა და განცდაში მოცემულ გარემოში. ეპოქეთი თავი შევიკავეთ სამყაროს ფაქტობრიობის, ნამდვილობის მტკიცებულებისაგან. კი არ უარვყოფთ ან ვეჭვობთ (როგორც დეკარტე), არამედ საერთოდ თავს ვიკავებთ ნამდვილობის შესახებ ყოველგვარი ბჭობისაგან. ბუნებრივი განწყო-

ბის გენერალური თეზისი ანტითეზისით კი არ ჩავანაცვლეთ, რადიკალურ სკეპტიციზმში კი არ გადავანაცვლეთ, არამედ საერთოდ შევაჩერეთ ამ ტიპის მსჯელობა და გამოვთიშეთ ყოველგვარი შესაბამისი ინტერესი.

გამორიცხვა-ეპოქეს მიმართულებით ისე ღრმად მივდივართ, რამდენადაც ეს აუცილებელია იმ თვალსაზრისის მოსაპოვებლად, რომ ცნობიერებას თავის თავში აქვს საკუთრივი არსებობა, რომელსაც ეპოქე-გამოთიშვა ვერ შეეხება. რჩება ფენომენური ნაშთი. ესაა პრინციპულად თავისებური რეგიონი, იგი ახალი მეცნიერების, – ფენომენოლოგიის – ველია.

ეპოქე არის სრულად გაცნობიერებული და აუცილებელი ოპერაცია, რაც ნივთობრივი ობიექტურობის აზრობრივ დესტრუქციას ახდენს. მისი მეშვეობით ჩვენთვის ხელმისაწვდომი ხდება წმინდა ცნობიერების ველი და მთელი ფენომენოლოგიური რეგიონი. ეს „რეგიონი“ უცნობი რჩება ბუნებრივ განწყობაში, რადგან ბუნებრივ განწყობაში სხვა არაფრის დანახვა არ შეიძლება გარდა ბუნებრივი გარემოსი.

მას შემდეგ რაც ჩვენ დავეუფლეთ ფენომენოლოგიურ განწყობას და ვახორციელებთ ეიდეტურ რედუქციებს, ამით მივაღწიეთ იმას, რომ ნაცვლად ნაივურ აქტთა განხორციელებისა, ცნობიერების აქტივიდან ამოვრთეთ, შევაჩერეთ ყველა ფაქტობრივი ნივთი, ადამიანი, თუ მოვლენა; ძალადაკარგულად ვაქციეთ

ყველა პოზიტიურ მეცნიერებათა მონაცემები, საერთოდ კულტურის ყველა კონსტრუქტი. ჩვენ აღარ ვსარგებლობთ მათით, ე.ი. აქტიურად აღარ გვაქვს მათი "რეგიონი" მხედველობის არეში. მზერა მივაპყარით იმას, რაზეც ის აცხადებდა პრეტენზიას – „ყოფიერებას“, ანუ მოვახდინეთ „ყოფიერების საზრისის“ თემატიზება – ჩვენ ამით არაფერი დაგვიკარგავს, მოპოვებით კი მოვიპოვეთ მთელი აბსოლუტური არსი. ნაცვლად აღქმისა და განცდის ნაივური აქტებისა, ჩვენ ახლა ვცხოვრობთ აბსოლუტურ განცდათა უსასრულო ველზე.

Epohe-ს მეშვეობით ხდება გონების რადიკალური მეტამორფოზა, აქტუალური ხედვის არეში ექცევა „ფაქტიტეტისგან“ (Faktitat) განსხვავებული განზომილება – ცნობიერების ყოფიერება. ესაა მოცემულობის განსაკუთრებული სახე. არსებითად აქ საქმე გვაქვს სიცხადის (Evidenc) განცდებთან. საგნობრიობის ყოველ სახეს თავისი სპეციფიკური თვითმოცემულობის (ევიდენციის) სახე აქვს. ცნობიერების ნამდვილი ცხოვრების ნიშანია სიცხადის განცდა რადიკალური რეფლექსიის პირობებში (ზ. კაკაბაძე, „ექსისტენციალური კრიზისის“ პრობლემა და ედმუნდ ჰუსერლის ტრანსტენდენციალური ფენომენოლოგია“, 1985).

„ინტენციონალური ანალიზი“ სულ სხვა რამ არის, ვიდრე ანალიზი ამ სიტყვის ჩვეულებრივი აზრით. ჰუსერლი ასე განმარტავს ამ რთულ ცნებას. „ინტენციონალური ანალ-

იზი არის გახსნა (წარმოჩენა) აქტუალობებისა და პოტენციალობებისა, რომელშიც კონსტიტუირდებიან საგნები, ვითარცა საზრისის ერთიანობანი“. (ე. ჰუსერლი, პარიზული მოხსენებები, თბ. 2010, თარ. ნ. ნათაძისა გვ. 51).

ცნობიერების ნამდვილი სიცოცხლე (Bewusstseinsleben) მდგომარეობს მის სრულ აქტიურ-აქტით ინტენსივობაში, ახალ ინტენციათა, შესაძლებლობათა აღმოჩენა-გამომჟღავნების პროცესში. ერთი რომელიმე ინტენციის გაფეტიშება იწვევს ცნობიერების სიცოცხლის შეფერხებას.

ყოველი აქტუალური ცდა ყოველთვის არის გარემოცული შესაძლებლობების ჰორიზონტით. ჰუსერლი მას „ინაქტუალობათა მედიუმს“ უწოდებს. სწორედ ამ ნაგულისხმევი ფარული შესაძლებლობების გამომჟღავნება, ექსპლიკაციაა ფენომენოლოგია. გვახსენდება რუსთაველის ცნობილი სტროფი:

„ამა საქმეს დაფარულსა ბრძენი დივნოს გააცხადებს“

„ნივთი“ არასდროს შეიძლება გახდეს ყოველმხრივ აღქმული, ამიტომ ის არასოდეს არის სამუდამოდ დადგენილი. ყოველი ნივთობრივი ყოველთვის შეიცავს შესაძლებლობას აღქმულ იქნეს სხვა პერსპექტივაში. ყოველი ექსპლიკაციის აქტით ვუახლოვდებით არსებულის ყოველმხრივ არსებას, თუმცა ვერასოდეს ვერ მივალწევთ მას.

მეთოდური მითითება წინასწარ არაფერს

ამბობს როგორია მომავალი პერსპექტივა; გაგების ჰორიზონტის გახსნა ხდება ნაბიჯ-ნაბიჯ, „იღიერება“ განცდის აქტში გამოავლენს პირველადი ტელოსის საზრისს, რომელიც წინასწარ არ გვაქვს და არც არის ერთმნიშვნელოვნად დადგენილი, ის თვით აქტში დგინდება თუ ვლინდება და წმინდა აქტუალობაა. წმინდა აქტუალობაში სამყარო სამყაროებს ცნობიერების კორელაციულ თვითვლენაში, თვითჩენაში, თვითგამორკვევაში.

ფარაონი და მისი მუმი სასაფლაონი

„სარკოფაგიდან დგება მუმი. რა სიჩუმეა.

ჰაერი ლურჯი აბრეშუმია...

ის იყო მეფე, ახლაა მტკვერი, რომ

საუკუნეთ რიგი გარიყოს,

არ შეუძლია იყოს პირფერი, არ შეუძლია

მტკვერი არი იყოს“.

გალაკტიონ ტაბიძე

ფარაონი და მისი მუმი ყოფნის სრულიად სხვადასხვა წესს ეკუთვნიან. რომელია რამზესის ნამდვილი „არსება“, არსების მიხედვით ყოფნა – როცა ის არის ფარაონი თუ როცა არის მუმი? მუმიად ყოფნა მისი გარკვეული ფაქტობრივი არსებობაა. ჰუსერლის ტერმინებით, ფაქტიტეტის სფეროს კუთვნილებაა, ხოლო ყოველი „ფაქტობრივი“ შემთხვევითია, რადგან მისი სხვაგვარად ყოფნაც შესაძლებელია

ლია. რომელია რამზესის არსისეული, ეიდოსისეული, ქვალიტეტური არსებობის წესი?

გალაკტიონის ქმნილება „სასოფლონი“ მხატვრული სიმართლის ძალით ყოფიერების გამოცანას გვატყობინებს. ქმნილება აზროვნებას შთააგონებს შესაძლებლისა და შეუძლებელის, ზღვარდებულისა და უსაზღვროების რთული კავანძის გახსნას. ქმნილება გვეუბნება: „არ შეუძლია იყოს პირფერი, არ შეუძლია მტვერი არ იყოს“...

ფენომენოლოგია ნათელყოფს, რომ ფაქტობრივი აუცილებლობა, სინამდვილეში შემთხვევითობაა. „ეს“ მხოლოდ იმიტომ არის, რომ არის „ის“! შედეგი იმდენად არის, რამდენადაც არის მიზეზი. მაშასადამე ფაქტობრივი აუცილებლობა შესაძლოა ზმანებითი, არანამდვილი „პირფერული“ აუცილებლობა იყოს. ჰუსერლის სიტყვებით, ესაა შემთხვევითობა, რომელსაც ფაქტობრიობა ჰქვია.

ყოველი ინდივიდუალური მოვლენა „შემთხვევა“, იმიტომ, რომ მას თავისი არსების მიხედვით, სხვაგვარად ყოფნა შეუძლია. მუშია არსებობს აქ და ახლა დროის მონაკვეთში, თუმცა შეიძლება დროის ნებისმიერ სხვა მონაკვეთში ეარსება. ამით არსებითად არაფერი შეიცვლებოდა. ეს არ არის არსებითი აუცილებლობა. არსობრიობა არსებობს თავისთავად, მაშასადამე ეიდეტური შესაძლებლობა ან შეუძლებლობა (აუცილებლობა) არ არის ფაქტობრივზე დამოკიდებული.

ამით უკუგდებულია ბუნების ფაქტობრიობის ტოტალობა, მას ენიჭება მხოლოდ „რეგიონული“ სინამდვილის სტატუსი. დაძლეულია ნატურალიზმი, რელატივიზმი. ფაქტობრივად შეუძლებელი, არსობრივად შესაძლებელია! გალაკტიონის ხედვაში: „სარკოფაგიდან დგება მუმი...“.

შესტოვი შენიშნავს: აზროვნება ჩაიკეტა სხვაგვარად შეუძლებლობის სფეროში, ამაშია პირველქმნილი ცოდვა. ღმერთი სიყვარულია, ანუ ის არასოდეს გვაიძულებს. იძულებითი აუცილებლობა არის არარა, მან თანდათან მიითვისა ყოფიერების პრედიკატი. გონება კი ამას დუმილითა და თვლემით შეხვდა. გონებამ, რომელიც ღმერთთან გვანათესავებს, უღალატა თავის დანიშნულებას. ამიტომ ქრისტე გეთსიმანიის ბაღში თხოვს მოციქულებს სფიხიზლეს, თხოვს თვლემას არ მისცენ თავი.

ყველაფერი ის, რაც ნივთობრივ სამყაროშია მოცემული, მხოლოდ სააღბათო, სავარაუდო და შემთხვევითი სინამდვილეა. არ არსებობს სამყაროს გამოცდილებიდან მიღებული არც ერთი საბუთი, რომელიც სამყაროს არსებობის უტყუარობაში დაგვაჯერებდა. შეუძლებელია ისე მოხდეს, რომ გამოცდილების შემდგომმა ცდამ გამოამჟღავნოს წინა გამოცდილებით დადგენილის სიყალბე; გვაუნყოს, რომ წინა დაჯერებულობა მხოლოდ ილუზია, ჰალუცინაცია, ზმანებითი სამყარო ყოფილა,

როგორც ეს შეემთხვა ოიდიპოსს, რომელმაც შეძრწუნებულმა აღმოაჩინა, რომ ის თებეს მეფე და იოკასტეს ქმარი კი არ არის, არამედ სრულიად სხვა ვითარების სინამდვილეს ეკუთვნის.

შემთხვევითობის სამყაროს თეზას, ჰუსერლი უპირისპირებს წმინდა ცნობიერების „აუცილებელი“ სამყაროს თეზას. ნივთობრივი სფეროს შემთხვევითობის საპირისპიროდ, ცნობიერების შინაგანი მე-ს განცდის არსში მოცემულია რეფლექსიის შესაძლებლობა, როგორც აბსოლუტური სიცხადის ქარაქტერი. შესაძლოა ცნობიერების შინაგანი რეფლექსიები იყოს წარმოსახვითი ფიქციები, გამოგონილი მოლანდებები, მაგრამ თვითონ გამომგონებელი ცნობიერება არ არის გამოგონებული.

ჰუსერლის მიერ გაკვლეული გზით თუ წავალთ, უნდა შევძლოთ ისტორიის უსასრულო ნოემატური საზრისის ჩართვა სასრულ ცნობიერებაში. პოსტჰუსერლიანური ფენომენოლოგიის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, ჟაკ დერიდა ჰუსერლის ნარკვევის „გეომეტრიის საწყისის“ კომენტარებში აღნიშნავს: საზრისის იდეალურობა ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს ის იყოს რაიმენაირი ობიექტი, ის არც არანაირი სუბიექტი არ არის, არც ფანტასტიკური ან მისტიკური ტრანსია. ჰუსერლმა ხომ არაერთხელ უარყო ფენომენოლოგიის დადანაშაულება „პლატონიზმში“.

„იდებები“ სხვა არაფერია თუ არა ცნობიერების უკვე განხორციელებული ან განსახორციელებელი აქტების ინვარიანტული ქვალიტეტები. ამიტომ მათ არ გააჩნიათ არსებობა მიღმურ თუ საიქიო სამყაროში. ისტორიის ნოემატური საზრსისის ტოტალური რესტავრაცია, ასეთი რამ შესაძლებელიც რომ იყოს, როგორც ჩანს, ისევე მოახდენდა გეომეტრიის შინაგანი ისტორიის პარალიზებას, როგორც რადიკალური შეუძლებლობა ყოველგვარი რესტავრაციისა. (Эдмунд Гуссерль, Начало геометрии, Введение Жака Деррида, 1996 М. с. 175). ფრანგი ფილოსოფოსი სვამს კითხვას, მართლზომიერია კი ვილაპარაკოთ გეომეტრიის ისტორიის მხოლოდ ერთ სანყისზე? ხომ არ არის გეომეტრია შობის უსასრულო აქტების მდინარე: თითოეულ ასეთ შობის აქტში ფარულად ცხადდება სხვა, წარსული და მომავალი შობის აქტები. დერიდა დარწმუნებულია, რომ თვითონ ჰუსერლი უეჭველად დაგვთანხმდებოდა მისი თვალსაზრისის ასეთ ინტერპრეტაციაზე, რადგან ფენომენოლოგიის ფუძემდებლის მითითებით ცნობიერების აქტთა ნოემატური შინააარსი და დასაბამიერი აპრიორი უსასრულო ტელეოლოგიური საზრისით არიან დაკავშირებული.

XXI საუკუნის მეცნიერებამ ჰუსერლის კვალად, რადიკალურად შეცვალა მეცნიერული ახსნის პარადიგმა, თანამედროვე მეთოდოლო-

გიური პლურალიზმი აღიარებს, რომ არსებობენ ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებათა ველები, რომელშიც არ არტიკულირდებიან მიზეზობრივი ახსნის ფორმით. კვლევის უმნიშვნელოვანესი სპექტრი სულ უფრო მეტად ემყარება საზრისული ინტერპრეტაციების ჰერმენევტიკულ მეთოდიკას.

სიცოცხლის სამყაროში დაბრუნება

„იგი სიცოცხლეა შენი სიცოცხლისა“
ნეტარი ავგუსტინე

არისტოტელემ ადამიანი განსაზღვრა Animal rationale-დ – გონებით დაჯილდოებულ ცოცხალ არსებად. გონება (ratio) ემსახურება სიცოცხლის სამყაროს (Animalitas). ბუნებაში არსებობისათვის ბრძოლა მიჩნეულია პრაქტიკული ინტელექტის ჩასახვისა და განვითარების წყაროდ. ჩამოყალიბებული სახით, ის ცნობიერების სახეს იღებს. ანუ ხდება განცდების აზრებად გაფორმება. ამის შედეგად ადამიანი ხდება homo faber – მწარმოებელი არსება; ცოცხალი არსება, რომელიც თვითონ აწარმოებს თავისი სასიცოცხლო არსებობისათვის საჭირო პირობებს; ანგარიშობს, ზომავს (პირველი მეცნიერებანი იყვნენ გეომეტრია - „მინისმზომელობა“ და ასტრონომია „ვარსკვლავთმრიცხველობა“) ქცევის შედეგებს, ქმნის ხელოვნურ ხელსაწყო-იარაღების

96

სამყაროს, მაგრამ ის მაინც რჩება „ანიმალურ არსებად“ და მისი განცდებიც „ანიმალური განცდებია“.

როგორც ბერგსონი შენიშნავს, ინტელექტი სიცოცხლის სამყაროსაგან განყენების გზით მიდის ერთგანზომილებიან აბსტრაქციათა სამყაროსაკენ. ამ გზაზე – თანდათან აფართოვებს სიცოცხლის სამყაროსგან განყენების ველს და ბოლოს აღწევს უნივერსალური მათეზისის სტადიას. აი, სწორედ ამ მომენტში მოხდა გადამწყვეტი მნიშვნელობის გადატრიალება ევროპული კაცობრიობის ისტორიაში. ბერგსონის სიტყვებით, „ინტელექტი ხელიდან დაუსხლტა პრაქტიკას“ და დაიწყო ადამიანური ყოფიერების ყველა სფეროზე გაბატონება. საშუალება იქცა მიზნად. მსახური იქცა ბატონად.

ნიცშე, ბერგსონი, დილთაი და სხვა „სიცოცხლის ფილოსოფოსები“ იწყებენ მოძრაობას „ცალმხრივი ინტელექტუალიზმის“ დასაძლევად, სიცოცხლის სამყაროში დასაბრუნებლად. ისინი ინტელექტს უპირისპირებენ სიცოცხლის ინტუიციას. სიცოცხლის სიმპათეტიკურ უშუალო წვდომას. ამიტომ ამბობდა ჰუსერლი: „ნამდვილი თანმიმდევრული ბერგსონიანელები ჩვენა ვართ“.

სიცოცხლის სამყაროში (Lebenswelt) დაბრუნება, რომელსაც ფენომენოლოგია ახდენს, ამავე დროს, არის ბუნებრივ განწყობაში მოცემული ზედაპირულობის გადალახვა, „ან-

იმაღური განცდების“ გადაქცევა „სულის განცდებად“ და სიცოცხლით სავსე სიცოცხლის საწყისებთან კავშირის აღდგენა.

ჰანს-გეორგ გადამერმა მიუთითა, რომ ჰუსერლისეული „სიცოცხლის სამყაროს“ (Lebenswelt) ცნება შეიცავს ორაზროვნებას და ერთგვარ პარადოქსულობასაც. ერთი მხრივ, ეს არის რაღაც მთელი, რომელშიაც ჩვენ ვცოცხლობთ, როგორც ისტორიულად ცხოველი არსებანი; მეორე მხრივ კი ეს არის ტრანსცენდენტალურად რედუცირებული სუბიექტურობა, როგორც ყოველგვარი ობიექტივაციის საფუძველი (Г.-Г. Гадамер, Истина и метод, М., 1988, с. 298-299)

„სასიცოცხლო სამყაროში“ გვეძლევა არა მარტო შიშველი ბუნების ობიექტები, არამედ ღირებულებებიც. მაგრამ აქ ყველაფერი წარმოდგენილია მხოლოდ „მიმდინარე სიტუაციურობაში“. როგორც ჰერაკლეზე ამბობდა – ყველაფერი მიმდინარეობს, ერთ მდინარეში ორჯერ ვერ შეხვალ. ასეთია ცნობიერების ყოფიერების (Sein des Bewußtsein) თავისებურება.

შეფასებების აქტში ჩვენ მიმართული ვართ ღირებულებებზე; სიხარულის განცდაში იმაზე, რაც გვახარებს; სიყვარულის განცდაში იმაზე, ვინც გვიყვარს; იმედის განცდაში, რისი იმედიც გვაქვს; სიკვდილის შიშის განცდაში, რისიც გვეშინია; მაგრამ განცდათა ეს ნაკადები „სიტუაციურ განცდებად“ რჩება მანამ, ვიდრე არ განხორციელდება მათი საზ-

რისების ექსპლიცირება. „ბუნებრივი“ განცდები მხოლოდ გამსაგნებელ თვითცნობიერებაში იქცევა „სრულ ინტენციონალურ განცდებად“.

განცდა აქტუალურდება cogito-ს (აზროვნების) სპეციფიკური ფორმით. cogito არის მღვიძარე „მე“, რომელიც განცდათა „პერაქლიტესებური მდინარეების“ შიგნით, უწყვეტად ახორციელებს რეფლექსიებს ცნობიერების მწარმოებელ აქტებზე, ჰუსერლის ტერმინით, „კოგიტაციებზე“. აქ საქმე გვაქვს ორმაგ რეფლექსიებთან, თვით აქტებზე რეფლექსებთან. განცდა თვითცნობიერების აქტებით განიცდის რადიკალურ მოდიფიკაციას.

შესტოვს და ჰუსერლს ემიგრაციაში წასვლა მოუწიათ. შესტოვი კომუნისტებმა გააძევეს რუსეთიდან, ხოლო ჰუსერლი 1933 წელს ნაცისტების ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ მუდმივი საფრთხის ქვეშ იყო თავისი ებრაული წარმოშობის გამო. ის პრაღაში გაექცა ნაცისტებს.

ჰუსერლი თავის უკანასკნელ რელიგიურ-ფილოსოფიურ ცდებს უზიარებდა ერთ-ერთ უახლოეს მონაფეს ედიტ შტაინს, რომელიც მონაზვნად აღიკვეცა და თავის დიდ მასწავლებელს უვლიდა სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებში. ედიტ შტაინი ნაცისტებმა საკონცენტრაციო ბანაკში გაგზავნეს და იქ მონამობრივად აღესრულა. ის კათოლიკურმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა.

ლევ შესტოვი, სემიტური წარმოშობის

რუსი მოაზროვნეა, მის თხზულებებში ჩანს დოსტოევსკისებური ქრისტიანობიდან მიღებული მძაფრი შთაბეჭდილებების კვალი. ჰუსერლი სემიტიური წარმოშობის გერმანელი პროტესტანტი ქრისტიანია. ისინი ერთმანეთს დაუახლოვდნენ ღრმა შეგნებით, რომ მცდარია გაბატონებული შეხედულება ღმერთზე და მეცნიერებაზე. ამ შეხედულების მიხედვით, რაკი ღმერთმა ერთხელ დაადგინა სამყაროს წესრიგი, უკვე ყველაფერი უცვლელია. ხომ არ არის ღმერთი ჰორიზონტთა ჰორიზონტის სახელი, რომელიც ცხადდება უსარულო განხორციელებაში და რომლისკენაც მიწყევ „გზაში ვართ“? ორივე მოაზროვნისათვის ესაა ღმერთისა და ადამიანის თანაშემოქმედებისაკან გზისმაჩვენებელი შეკითხვა. როგორც შესტოვი მიუთითებს (დოსტოევსკის დამონმებით), ღმერთმა გაბედა თავისუფალი არსების – ადამიანის შექმნა. ადამიანი ჯერ ვერ ბედავს თავის თავისუფლებას.

ექსკურსი ფენომენოლოგიის არსის გაგებისათვის

*„ჩვენ ახლა ისეთ აქტებში ვცხოვრობთ, რომ-
ლის მოცემულობა აბსოლუტური
განცდის უსასრულო ველია“
ე. ჰუსერლი*

ჰუსერლის მოძღვრება ძალზედ რთული, „მკაცრად მეცნიერული“ ფორმით არის გადმოცემული. მის ცნებით აპარატში გარკვევა სპეციალისტებსაც უჭირთ. „ეიდეტური რედუქცია“, „იდეაცია“, „არსთაჭვრეტა“, „ცნობიერების სიცოცხლე“ და სხვა, არ არის ერთმნიშვნელოვნად განმარტებული პოსტჰუსერლიანურ ფენომენოლოგიაში. სიძნელეს ქმნის ის გარემოებაც, რომ ჰუსერლის ცნებები ძნელად ითარგმნება უცხო ენებზე, ჰუსერლის შრომების კონტექსტიდან ამოგლეჯილი სახით, ისინი თითქმის კარგავენ დედნისეულ მნიშვნელობებს. და მაინც, ფენომენოლოგიამ უზარმაზარი გავლენა მოახდინა მთელ ინტელექტუალურ კაცობრიობაზე. დღეს თითქმის ყველა კულტურულ ქვეყანაში შექმნილია ფენომენოლოგიური საზოგადოებანი; ჰუსერლს ყველა ქვეყნის ინტელექტუალებში ჰყავს მიმდევრები, მათ შორის პროფესიონალებიც და თვითნასწავლი, მოყვარული ფანებიც. ფენომენოლოგიის არსის ნათლად განსამართავად ხშირად მიმართავენ მაგალითებს ლიტერატურიდან, ისტორიიდან, ყოველდღი-

ური ცხოვრებიდან. ჩვენც მივყვეთ ამ გამოცდილებას და ვცადოთ რთული ტერმინოლოგიური აპარატის გამოყენების გარეშე ცოტა რამ გავიგოთ ფილოსოფოსობის ამ თავისებური ნაირსახეობის შესახებ.

ხოსე ორტეგა ი გასეტი გვთავაზობს ავილოთ მარტივი ცხოვრებისეული სიტუაცია. კვდება ადამიანი, მომაკვდავის ოთახში იმყოფებიან ექიმი, მღვდელი, ცოლი, შვილები, მეგობრები; ნოტარიუსი, ხელოვანი, რომელიც მოიწვიეს ასეთი მნიშვნელოვანი მოვლენის აღსაბეჭდავად. სიტუაციის თითოეულ მონაწილეს აქვს ცნობიერების თავისებური ხედვა, ანუ თავისებურად განიცდის სიტუაციას. თითოეული ეს მზერა-განცდა „მიმართულია“ იმის მნიშვნელობაზე, ღირებულებაზე, რასაც განიცდის. მომაკვდავის განცდა მიმართულია საკუთარი სიცოცხლის შეწყვეტის, გაქრობის, აღარყოფნის მოცემულობაზე. ახლობელთა მწუხარების განცდა მიმართულია ღირებულ არსებასთან ფაქტობრივი სამუდამო განშორების მოცემულობაზე. ექიმი, იურისტი, მღვდელი, მხატვარი, თითოეული თავისებურად განიცდის სიკვდილის ფაქტობრივ მოცემულობას. მომაკვდავი, მათ მზერა-განცდაში მოცემულია დროსა და სივრცეში ადგილმდებარე არსებულის სახით, რომელსაც ესაჭიროება სამედიცინო, იურიდიული, საკულტო-რიტუალური თუ „ფიგურის“ დამაფიქსირებელი მომსახურება. ყველა „მონაწილეს“ ასეთ განსხვავებული

განცდები აქვთ, მაგრამ მათ ერთი დიდი საერთო აქვთ, ისინი არსებითად არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ცნობიერების ყველა აღწერილი მდგომარეობა მოცემულია ბუნებრივი განწყობის გულუბრყვილობაში; მაგრამ ყველას აქვს შესაძლებლობა გაფილოსოფოსდეს. ამისათვის ყოველმა მათგანმა თავი უნდა შეიკავოს სიტუაციის ნამდვილობის მიმართებისაგან (ინტერესებისაგან); წარმოსახვით გამოვიდეს ფაქტობრიობიდან, გარედან შეხედოს ვითარებას და თავის თავს ამ ვითარებაში. დაიკავოს სრული დაუინტერესებლობის პოზიცია „ფაქტობრივის“ მიმართ. მზერა შემოაბრუნოს (re-flexio) საკუთარ განცდებზე. მათი ცნობიერების მდინარე სხვა კალაპოტში დაიწყებს დინებას. ამგვარად „გაფილოსოფოსებული“ ხელახლა იბადება ახალ უცნობ სამშობლოში. მომაკვდავი უნდა დაუკვირდეს საკუთარი სიკვდილის განცდას, რომელიც აქამდე არასოდეს ჰქონია აღქმული და წვდომილი. ის უნდა გაჰყვეს განცდის დინებას მაძიებელი მზერით; დაკითხოს სიკვდილის ცნობიერება; აღუქმელი განცდა აქციოს აღქმულ ფენომენად; იმოგზაუროს თავისივე განცდის ნაკადთან ერთად, რომელიც ყოველთვის არის ჯერკიდევ-არ-დამდგარისკენ დაუბოლოებელი მსვლელობა.

ანალოგიურად უნდა მოიქცნენ სიტუაციის სხვა მონაწილენიც. მაშინ განცდები გარდაიქმნება, ცნობიერების აქტები მოექცევა გრან-

დიოზულ დასაბამიერ პანორამაში.

ექიმი და ნოტარიუსი გაიაზრებენ სამედიცინო და იურიდიულ „ფაქტისმეცნიერებათა“ საზრისულ სანყისებს; მღვდლის განცდა რწმენის პირველადი საზრისით განათდება. ხელოვანის მზერა ვითარების ხატოვან გამოსახულებას გამოამჟღავნებს; იმედისა და მოლოდინის ნებისმიერი განცდა აღივსება ესქატოლოგიური საზრისით და ღმერთთან პირისპირ შეხვედრის მოლოდინით. ამის შედეგად, თვითონ განცდაში მოხდება მნიშვნელოვანი ცვლილება. „განცდას“ გაეხსნება ახალი, მანამდე უცნობი თვალსაწიერი; აქამდე „ის“ მომწყვდეული იყო სხვაგვარად შეუძლებლობის დამთრგუნველ, „საშინელ“, „საშიშ“ გვირაბში. ფენომენოლოგიური რეფლექსია აღმოაჩენს, რომ „ის“ გარემოცული ყოფილა უსასრულო შესაძლებლობათა სინათლით განათებული ველით. ამ ველზე სიკვდილის განცდა ცხადი მოცემულობის სახით ჭვრეტს სიკვდილის „მნიშვნელობას“ ყოფიერების მთელში.

Lev Shestov
To the memory of great philosopher
Edmund Husserl

Georgian translation, introduction
And notes by Irakli Bratchuli and
Keti Tskhvariashvili

Summary

The present publication is the essay of famous Russian philosopher Lev Shestov. It represents the dialog and discussion of Shestov and Husserl. In this publication by pro and contra arguments are demonstrated two different philosophical paradigms. Shestov protects position which calls phideizm (cuius credo absurdum) and Husserl protects position called evidentialism. According to this position belief needs proofs and arguments. Husserl on the critical version of enlightenment made wider the concept of mind. Shestov demands radical destruction of mind. For him the belief of God is a great paradox. Husserl's aim was modernization of enlightenment tradition and Shestov's aim was to overcome this tradition. Shestov interprets Husserl's one phenomenology unknown aspect. This is covered in part of Søren Kierkegaard's ideas, on his phenomenological method. What Kierkegaard called paradox of belief Husserl also calls science. In Shestov's essay is discovered Husserl's transcendental phenomenology.

ogy's implicit akin to religious existentialism. The conversations of Shestov's and Husserl' are the pattern of philosophical dialog and rational discussion. The dialog of these two philosophers shows us the transformation of religion philosophy. Here is demonstrated how the traditional religious philosophy turns to phenomenology of religion. This last one principally rejects scholastic concept. It's based on religion experience. Phenomenology of religion gives us religion experience of noematic principles. The difference between noematic and existential is not absolute, but relative. Shestov tries to represent the importance of Husserl's philosophy to modern european mankind.

ლევ შესტოვი

დიდი ფილოსოფოსის ხსოვნას
(ედმუნდ ჰუსერლი)

დაიბეჭდა გამომცემლობა „მერიდიანი“-ის სტამბაში
თბილისი, ცემის ქ. №3
ტელ.: 214-77-11
E-mail: meridiani777@gmail.com